

Nuorten näkemyksiä sosiaaliturvasta ja sen kehittamisestä – Lasten ja nuorten kuuleminen sosiaaliturvauudistuksessa

Sisällys

1	LASTEN JA NUORTEN KUULEMINEN SOSIAALITURVAUUDISTUKSESSA	2
2	TOIMENPITEIDEN KUVAUS	2
3	AINEISTON KUVAUS	3
4	KOKEMUKSET SOSIAALITURVASTA	6
4.1	SOSIAALITURVAETUDET JA NIIDEN KÄYTTÖ	6
4.2	ILMAN TUKEA JÄÄMINEN	7
5	TOIMEENTULOON LIITTYVÄT HUOLET	9
5.1	HUOLI OMASTA TAI PERHEEN TOIMEENTULOSTA	9
5.2	HUOLI KAVEREIDEN TAI YSTÄVIEN TOIMEENTULOSTA	13
5.3	VAKAVA SAIRASTUMINEN TAI VAMMAUTUMINEN JA TOIMEENTULO	14
5.4	VANHEMPIEN ELATUSVASTUU JA KAHDEN KODIN TILANTEET	15
5.5	VANHEMMILTA SAATU OPASTUS TALOUDENHALLINTAAN	17
6	NÄKEMYKSIÄ ELÄMÄN PERUSTARPEISTA JA TULEVAISUUDESTA	17
6.1	KULUTUSKORI	17
6.2	ITSENÄISTYMINEN	20
6.3	LUOTTAMUS TULEVAISUUTEEN	22
7	KÄSITYKSIÄ SOSIAALITURVAN PERIAATTEISTA	25
7.1	YHTEISKUNNAN OIKEUDENMUKAISUUS	25
7.2	YHTEISKUNNAN TARJOAMA TALOUDELLINEN TUKI	28
7.3	SOSIAALITURVAN RAHOITUS	30
8	SOSIAALITURVAN KEHITTÄMINEN	31
9	YHTEENVETO	35
9.1	JOHTOPÄÄTÖKSIÄ JA JATKOSELVITYSTARPEITA	35
9.2	HAVAINTOJA TYÖPAJOISTA	38
9.3	KUULEMISESTA SAADUT OPIT MENETELMIEN KEHITTÄMISEEN	40
10	LIITE	42
10.1	KYSYMYKSET	42

1 Lasten ja nuorten kuuleminen sosiaaliturvauudistuksessa

Valtioneuvosto asetti keväällä 2020 parlamentaarisen komitean valmistelemaan sosiaaliturvauudistusta.¹ Sosiaaliturvauudistus on laaja rakenteellinen uudistus, jolla on merkittäviä vaikutuksia lapsen oikeuksien toteutumiseen sekä tällä hetkellä lapsuuttaan ja nuoruuttaan elävien tulevaisuuteen. Kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelmaan² sisältyy toimenpide lasten osallisuuden vahvistamiseksi sosiaaliturvauudistuksen valmistelussa (toimenpide nro 18). Toimenpiteen tavoitteena on turvata lasten oikeus saada tietoa ja tulla kuulluksi osana sosiaaliturvauudistuksen valmistelua. Samalla varmistetaan, että uudistuksen käytössä oleva tietopohja kattaa myös lasten ja nuorten näkemykset ja mielipiteet.

Lasten ja nuorten osallisuus sosiaaliturvauudistuksen valmistelussa -hankkeen toteutuksesta vastasi sosiaali- ja terveysministeriö. Hankkeelle nimettiin ohjausryhmä tammikuussa 2022 ja hankkeen kohderyhmäksi rajattiin 13–20-vuotiaat nuoret. Kuulemistoimenpiteet, aineiston analyysin ja raportin kokoamisen toteuttivat ministeriön toimeksiannosta Nuorten Akatemia ja Lastensuojelun Keskusliitto. Lisäksi hankkeessa toteutettiin nuorille suunnattu tietomateriaali sosiaaliturvasta.³

Lasten ja nuorten kuulemisen tavoitteena oli selvittää, millaisia kokemuksia nuorilla on sosiaaliturvasta, millaisena he näkevät oman tulevaisuutensa sekä mitä näkemyksiä nuorilla on suomalaisesta sosiaaliturvajärjestelmästä ja sen kehittämisestä. Tavoitteena oli myös mahdollistaa nuorten osallistuminen sosiaaliturvauudistuksen valmisteluun, tavoittaa moninainen joukko nuoria eri puolilta Suomea sekä tukea nuoria näkemystensä ja kokemustensa ilmaisemisessa.

2 Toimenpiteiden kuvaus

Lasten ja nuorten kuuleminen toteutettiin valtakunnallisen kyselyn sekä kohdennettujen työpajojen muodossa. Webropol-alustalla toteutettu kysely oli auki 5.9.–31.9.2022. Kysely suunnattiin erityisesti 13–20-vuotiaille Suomessa asuville nuorille. Kysely toteutettiin suomen lisäksi ruotsin, englannin ja pohjoissaamen kielillä.

Kysely sisälsi yhteensä 44 kysymystä, joista viisi liittyi vastaajan taustatietoihin ja neljä yleiseen palautteeseen kyselystä ja osallistumisesta. Muut kysymykset jakautuivat neljään temaattiseen osioon: lämmittely ja aiheen hahmottaminen; nuorten kokemukset sosiaaliturvasta tai tilanteista, joissa sosiaaliturvaa tarvitaan; tulevaisuus, työ ja työllisyys; sosiaaliturvajärjestelmän periaatteet ja oikeudenmukaisuus. Kyselyn vastaajista ei kerätty henkilöiviä tietoja. Kysymysten muotoilun tueksi konsultoitiin sosiaaliturvakomitean jäseniä, komitean alaisten jaostojen jäseniä, hankkeen ohjausryhmää sekä sosiaali- ja terveysministeriön virkakuntaa. Kyselyä testattiin kahden 9.-luokan

¹ Ks. sosiaaliturvauudistuksesta (2020–2027): <https://stm.fi/sosiaaliturvauudistus>.

² Kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelma: Valtioneuvoston periaatepäätös (2021). Valtioneuvoston julkaisu 2021:81. [Linkki julkaisuun](#).

³ Ks. nuorille suunnattu tietomateriaali: <https://stm.fi/sotunuorille>.

koululaisryhmän kanssa ennen kyselyn julkaisua. Testaamisen tavoitteena oli selvittää kysymysten ymmärrettävyyttä, käytetyn kielen soveltuvuutta ja kyselyn teknistä toimivuutta.

Kyselyä levitettiin laajasti ministeriön ja kuulemistoimenpiteiden toteutuksesta vastaavien organisaatioiden verkostojäsenien kautta. Markkinointia suunnattiin kouluihin, oppilaitoksiin sekä nuorten parissa toimiviin kolmannen sektorin, julkishallinnon ja kunnan toimijoihin. Markkinointia kohdennettiin myös organisaatioille, jotka toimivat erityistarpeisten ja vammaisten nuorten, erilaisissa perheissä ja asumismuodoissa asuvien nuorten sekä kriminaalihuollon tuen piirissä olevien nuorten parissa.

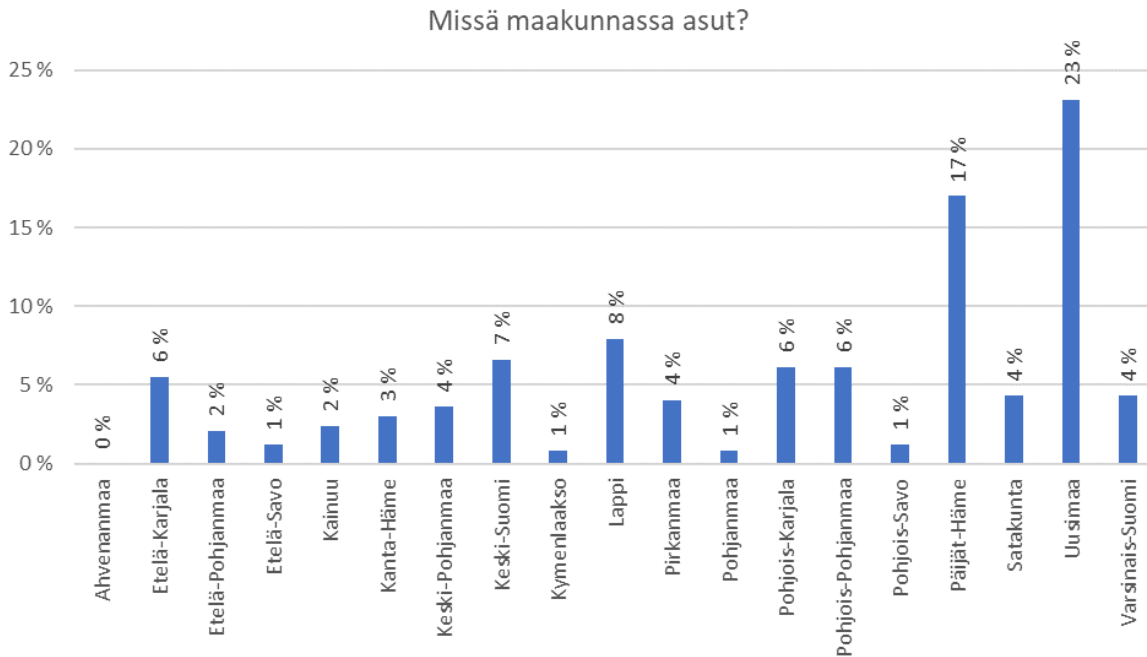
Kuulemistyöpajat toteutettiin kouluissa ja oppilaitoksissa sekä nuorten järjestö- ja vapaa-ajantoiminnan puitteissa 21.9.–7.11.2022. Työpajoja järjestettiin yhteensä 15, joista seitsemän järjestettiin yläkouluissa, kaksi lukiossa, kaksi ammattioppilaitoksessa ja neljä erityiskohderyhmille yhteistyössä oppilaitosten ja järjestötoimijoiden kanssa.

Työpajan sisältö suunniteltiin kyselyä tiiviimmäksi. Työpajassa käsiteltiin yhteensä 27 kysymystä. Työpajoissa käsitellyistä kysymyksistä 22 vastasi sähköisen kyselylomakkeen kysymyksiä ja 5 käsiteltiin vain työpajassa. Työpajoihin osallistuneiden nuorten taustatietoja ei selvitetty ikäryhmää lukuun ottamatta. Työpajoissa tuettiin nuoria näkemystensä ilmaisussa sekä tarjottiin kysymysten käsittelyä tukevaa tietoa sosiaaliturvasta. Työpajoissa hyödynnettiin vuorovaikutteisuutta ja pelillisyyttä, joiden avulla kuulemisen teemojen käsittelystä pyrittiin tekemään nuorille helpommin lähestyttävää ja kiinnostavampaa. Toiminnallisten käsittelytapojen odotettiin helpottavan kysymyksiin vastaamista erityisesti sellaisten nuorten kohdalla, joille pitkään kyselylomakkeeseen vastaaminen voisi olla itsenäisesti haasteellista. Aineiston keräämisessä hyödynnettiin digitaalista Mentimeter-alustaa sekä havainnointimuistiinpanoja. Myös työpajan sisältöjen ja menetelmien soveltuvuutta testattiin kahden 9.-luokan koululaisryhmän kanssa ennen työpajamallin käyttöönottoa.

Kuulemistoimenpiteiden käytännön toteutuksesta vastasivat Nuorten Akatemian ja Lastensuojelun Keskusliiton asiantuntijat. Kuulemisprosessin suunnitteluun ja arviointiin osallistuivat sen eri vaiheissa hankkeen ohjausryhmä sekä sosiaali- ja terveysministeriön virkakunta.

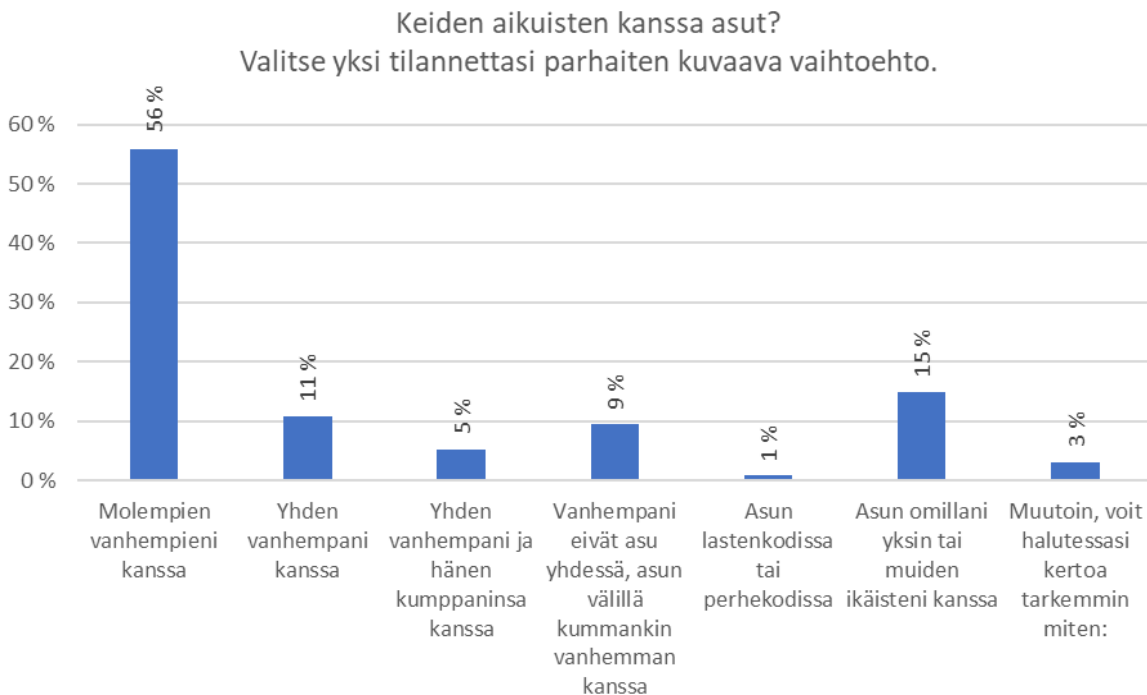
3 Aineiston kuvaus

Kyselyyn vastasi yhteensä 1281 nuorta. Kyselyyn vastanneista nuorista valtaosa (60 %) on 15–17-vuotiaita. Vastaaajista 12–14-vuotiaita on 17 prosenttia, 18–20-vuotiaita 19 prosenttia ja muita 5 prosenttia. Kaikista kyselyyn vastanneista tyttöjä on 59 prosenttia, poikia 34 prosenttia ja muita noin 6 prosenttia. Vastaaajien jakautuminen maakunnittain löytyy kuviossa 1.

Kuvio 1 Kyselyyn vastanneiden jakautuminen maakunnittain (n=1281).

Suurin osa kyselyyn vastanneista asuu molempien vanhempiensa kanssa (56 %). Vastaajista 15 prosenttia asuu omillaan tai muiden ikäisten kanssa, 11 prosenttia asuu yhden vanhempansa kanssa ja 9 prosenttia asuu vuorotellen molempien vanhempiensa luona. Tarkempi kuvaus asumisjärjestelyistä löytyy kuviosta 2. Muissa vastauksissa nuoret kertoivat asuvansa esimerkiksi viikot oppilaitoksen asuntolassa ja viikonloput vanhempiensa kanssa.

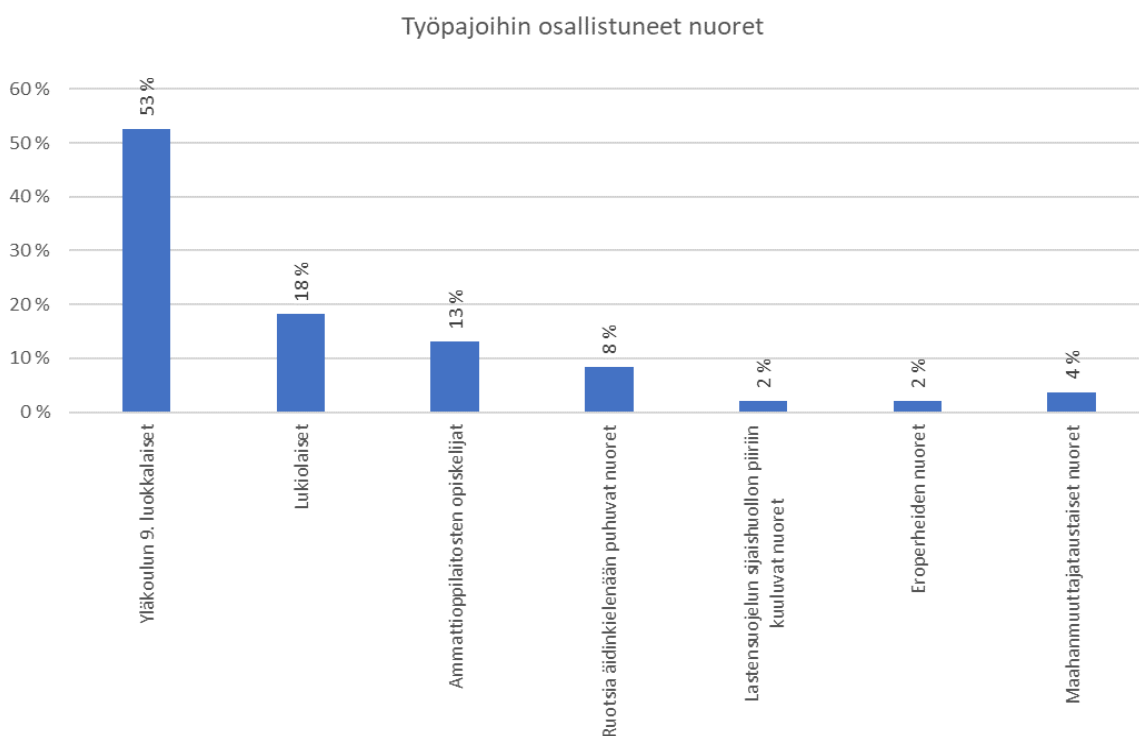
Kuvio 2. Kyselyyn vastanneiden asumismuoto (n=1281).

Lähes kaikki vastaajat kertovat puhuvansa kotona ainakin suomea (97 %). Suomen jälkeen yleisimmät vastaajien kotona puhutut kielet ovat englanti 5,8 prosenttia, ruotsi 3 prosenttia ja venäjä 3 prosenttia. Tarkemmat tiedot vastaajien kotona käyttämistä kielistä löytyvät taulukosta 1.

	n	Prosentti
Suomi	1243	97,0%
Ruotsi	39	3,0%
Venäjä	39	3,0%
Viro	24	1,9%
Arabia	15	1,2%
Englanti	74	5,8%
Somali	7	0,5%
Saame	18	1,4%
Viittomakieli (suomalainen tai muu)	7	0,5%
Muu kieli	33	2,6%

Taulukko 1. Kyselyyn vastanneiden kotona puhutut kielet (n=1281).

Työpajoihin osallistui yhteensä 251 nuorta. Työpajoihin osallistuneet nuoret ovat iältään 13–23-vuotiaita. Tarkemmat tiedot työpajoihin osallistuneiden nuorten määrästä sekä työpajojen kohderyhmistä esitellään kuviossa 3. Huomionarvoista on, että nuori voi todellisuudessa kuulua useampaan kuvion ryhmään. Nuoret on luokiteltu karkeasti sen mukaan, missä ja kenen toimijan kanssa yhteistyössä työpaja järjestettiin.

Kuvio 3. Työpajoihin osallistuneet nuoret (n=251).

4 Kokemukset sosiaaliturvasta

4.1 Sosiaaliturvaetuudet ja niiden käyttö

Sosiaaliturvaetuuksista nuorille tutuimpia kyselyn perusteella ovat lapsilisä (95 % on kuullut etuudesta), opintoraha (86 %), asumistuki (85 %) ja äitiysavustus eli äitiyspakkaus (80 %). Vähiten tunnettuja etuuksia nuorille ovat lapseneläke (16 % on kuullut), nuoren kuntoutusraha (29 %) ja kotihoidon tuki (35 %).

Kyselyssä nuorilta kysyttiin, *onko sinulla tai perheelläsi kokemuksia joidenkin edellä mainittujen etuuksien saamisesta*. Vastaajista 72 prosenttia kertoo, että hänellä tai perheellä on kokemusta jostakin sosiaaliturvaetuudesta, 24 prosenttia ei osaa sanoa ja 4 prosenttia kertoo, että kokemusta etuuksista ei ole. Kysymyksen jatkoksi oli mahdollista täydentää vastausta omin sanoin ja esimerkein. Avoimissa vastauksissa (n=457) nuoret mainitsevat etuuksia, joiden saamisesta heillä itsellään, heidän perheellään tai läheisillään on kokemuksia. Yleisimmät nuorten mainitsemat etuudet ovat lapsilisä (10 % koko kyselyn vastaajista), opintoraha (5 %), asumistuki (4 %) ja äitiysavustus tai äitiyspakkaus (4 %), vammaistuki (2 %) ja lääkekorvaus (2 %).

Avokysymyksen vastaajista neljäsosa (9 prosenttia koko kyselyn vastaajista) kertoo kokevansa erilaiset sosiaaliturvaetuudet ja mahdollisuuden niiden hakemiseen yleisesti hyvänä ja tärkeänä asiana Suomessa. Vastauksissa erittäin tärkeinä tai hyvinä etuuksina vastaajat kokevat kaikki lapsiperheille suunnatut etuudet, opintorahan, vammaistuen, lääkekorvauksen, sairauspäivärahan, työkyvyttömyyseläkkeen, toimeentulotuen ja työttömyysetuudet. Moni avokysymykseen vastanneista kertoo etuuksien tulleen tarpeeseen itselleen tai perheelle. Myönteisenä kokemuksena mainitaan myös etuuksien hakemisen helppous ja käsittelyaikojen kohtuullisuus sekä se, että etuudet ovat mahdollistaneet tarpeellisten palvelujen saamisen. Kielteisinä kokemuksina mainitaan useimmin se, että etuudet eivät riitä toimeentuloon, että etuuksien hakeminen, muuttaminen tai lakkauttaminen on hankalaa, etuuksien saamisen vaikeus ja ongelmat käsittelyprosessissa sekä käsittelyaikojen pituus. Epäkohtina mainitaan myös tilanteet, joissa etuus on evätty, hakemisessa tai tuen määrässä on ollut muita haasteita tai aiemmin saadun etuuden määrään tai saamiseen on tullut muutoksia, joiden syitä ei ole ymmärretty.

Perheeseeni kuuluu monta sisarusta ja äiti on kotona ja isä töissä, ja lapsilisän merkitys on käsittääkseni aika tärkeä osa toimeentuloa perheessämme.

Hain asuntotukea ja perustoimeentuloa. Sain asuntotuen, mutta en jatkanut perustoimeentulon hakemisen kanssa, koska se oli liian rankkaa. En saanut kertakaan puhelinyhteyttä tai käyntiä Kela-toimistoon, jota toivoin, koska minulla oli vaikeuksia kertoa asiani kirjoittamalla sekä vaikeuksia tiedon löytämisessä sekä se oli hyvin raskasta varmaan osittain lukihäiriön takia. Minulla on myös opiskelu- ja matkatuki.

Isäni kuoli muutama vuosi sitten, jonka jälkeen minulle ja pikkuveljelleni on maksettu eläkettä, joka korvaa isäni tuen elämäämme. Se on aivan mahtavaa, sillä äitini ei pysty käydä töissä, joten saamme niiden tukien avulla elätettyä itsemme.

Työttömyystukea varten joutui hakemaan työpaikkoja, vaikka oli jo sopimus parin kuukauden päästä alkavasta työstä.

Työpajoihin osallistuneet nuoret mainitsevat kysymyksen *Onko sinulla tai perheelläsi kokemuksia aiemmin mainittujen etuuksien saamisesta?* vastauksissa (n=226) useimmin lapsilisän (31 % osallistujista mainitsee), äitiysavustuksen tai äitiyspakkauksen (7 %), opintorahan (4 %), asumistuen (4 %) ja lääkekorvauksen (4 %). Osallistujista 24 prosenttia vastaa, että hänellä tai perheellä ei ole kokemuksia etuuksien saamisesta ja 12 prosenttia ei tiedä, minkä etuuksien saamisesta perheellä on kokemusta.

4.2 Ilman tukea jääminen

Hieman yli neljännes (27 %) kyselyyn vastanneista kertoo kokemuksesta, jossa joko itse tai joku läheinen ei ole saanut taloudellista tukea, vaikka olisi sitä tarvinnut. Avoimessa kysymyksessä pyydettiin kuvailemaan kokemusta. Avoimissa vastauksissa korostuvat yleisesti tilanteet, joissa haettua taloudellista tukea ei ole saatu. Vain osa vastaajista on avannut tilannetta enemmän ja osa on vain maininnut, mitä tukea ei ole saatu.

Veljen tyttöystävän perhe ei saa tukia, koska asuu maalaistalossa vuokralla ja on omavarainen, mutta rahaa ei paljoakaan ole.

Joskus aikoja sitten vanhemmat ei saanu tukea lääkkeiden ostoon, vaikka toinen työskenteli huonolla palkalla ja toinen oli työtön, eikä muutenkaan raha meinannu riittää elämiseen.

Olen itse hakenut vammaistukea, sillä minulla on cp-vamma. Lääkärin suosituksesta huolimatta olen nyt muutaman kerran saanut Kelalta kieltävän vastauksen. Haluaisin tietää miksi, sillä minun kuuluisi saada tukea. Tänä vuonna en ole sitä hakenut, sillä en jaksa alkaa perustelevaan ilmiselvää asiaa ja käydä taistoa siitä, kuuluuko tuki minulle.

Useimmissa vastauksissa kerrotaan, että pienet tulot eivät riitä elämiseen, mutta ne ovat kuitenkin juuri ja juuri sillä rajalla, että tukia ei saa.

Tuttuni ei saanut asumistukea, kun hänen tulonsa ylittivät parilla kymmenellä sentillä sallitun rajan.

Vastauksissa mainitaan myös yhdessä asuminen tilanteessa, jossa toisen hyvät tulot estävät toista saamasta asumistukea, vaikka molemmilla on yhtäläinen velvollisuus maksaa vuokraa. Elatusvelvollisuus parisuhteessa esimerkiksi kumppanin opiskellessa mainitaan epäreiluna. Molempien katsotaan vastaavan omasta osuudestaan asumiskuluissa ja tähän saattaa toinen tarvita asumistukea. Myös vanhempien luona asuminen on voinut estää tuen saamisen, vaikka vanhemmat eivät enää maksaisi nuoren arjen kuluja.

Erityisesti opintotuen kanssa, jota lukiolaiset eivät saa, koska asuvat vanhemmilla. Ei käy töissä eikä vanhemmat maksa, niin joutuu käyttämään säästörahat oppikirjoihin.

Mielestäni tuet pitäisi olla henkilökohtaisia. Nuorempana kun asuin puolisoni kanssa, töitä ei sillä hetkellä ollut paljoa tarjolla ja tein minimitunneilla. En kuitenkaan saanut mitään tukia, koska puolisoni tienasi niin hyvin. Mielestäni se on kohtuutonta, että oletetaan nuorten elättävän toisensa.

Kyselyn vastauksissa mainitaan myös tilanteita, joissa työkyky on mennyt sairauden vuoksi, mutta tukia ei ole myönnetty ja hakija on luettu työkykyiseksi, vaikka ei sitä omasta mielestään ole. Vastauksissa esimerkiksi avoimen yliopiston opiskelija kertoo jääneensä väliinputoajaksi niin, että edellytyksiä ei ole saada työttömyystukea eikä opintotukea. Vastauksissa mainitaan kokemuksia muun muassa seuraavien tukien epäämisestä kuitenkin enempää taustoja avaamatta: työttömyystuki, tuet mielenterveysongelmiin, opintotuki, toimeentulotuki, työttömyyskorvaus, matkatuet (esim. Kelan myöntämä bussikortti, koulumatkat) ja lääkkeisiin tarvittavat tuet.

Erityisesti tukea on vaikea saada, kun sairastuu. Tukea ei myönnetä, koska katsotaan, että henkilö on työkykyinen, vaikka hän kärsisi useammista ja vakavistakin sairauksista.

Kun minulla oli karenssi, en saanut mistään rahaa. En edes toimeentulotukea.

Tukien saamattomuuden lisäksi on useampia mainintoja siitä, että tukien saaminen ja etenkin Kelan kanssa asiointi on koettu hankalaksi ja hitaaksi. Myös tukien riittämättömyyttä on kyselyn vastauksissa kommentoitu useaan otteeseen.

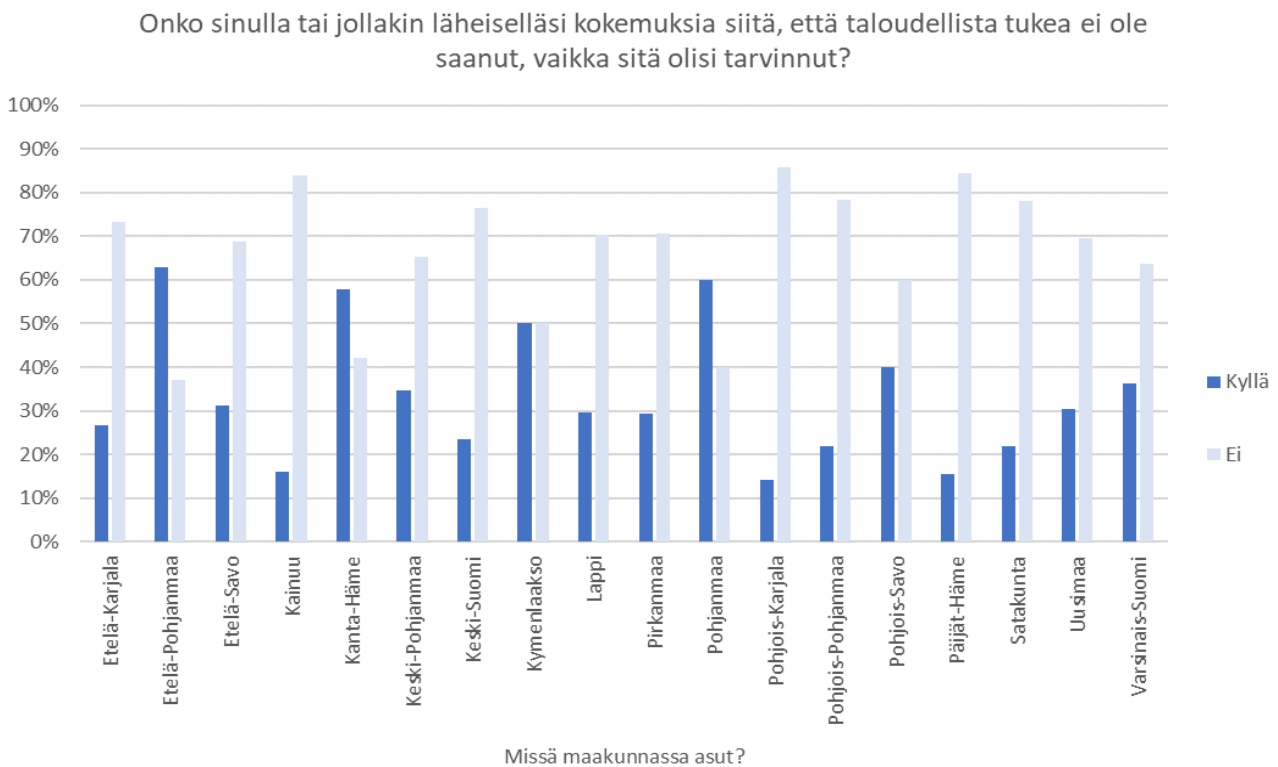
Päätöksiä joutuu odottamaan kuukausia, jonka aikana ei saa rahaa mistään.

Kela ei hoida suurimman osan ikäisten asioita, vaan monet joutuvat odottelemaan päätöksiä monia kuukausia, jolloin elävät yksin ilman tukia ilman mitään keinoa saada rahaa.

Henkilö on joutunut lainaamaan tutuiltaan, kun opintotuet eivät ole riittäneet asumiseen ja ruokaan.

Maakuntien välillä löytyy tilastollisesti merkitsevä ero siinä, että tukea ei ole saanut, vaikka sitä olisi tarvinnut. Etelä-Pohjanmaalla on eniten kokemuksia siitä, että tukea ei ole saanut, vaikka sitä olisi tarvinnut (63 %). Vähiten kokemuksia tukien saamattomuudesta niitä tarvittaessa on Pohjois-Karjalassa (14 %). (Kuvio 4.)⁴

⁴ Aineiston käsittelyn tilastollisissa analyyseissa kysymykset on testattu muuttujien vaatimusten perusteella joko ristiintaulukoinnilla, korrelaatiotestillä, varianssianalyysillä tai T-testillä. Näiden testien avulla on mahdollista saada mielenkiintoista lisänäkökulmaa kuulemistoimenpiteiden tuloksiin. Samalla on huomioitava se, että kyse on muuttujien välisistä yhteyksistä, ei syy-seuraussuhteista. Syvempää tilastollista analyysiä varten aiheesta tulisi toteuttaa tieteellinen tutkimus, mikä ei ole tämän kuulemisprosessin tai raportin tarkoitus.

Kuvio 4. Kyselyyn vastanneiden kokemukset taloudellisen tuen saamisesta vastaajan asuinmaakunnan mukaan (n=1281).

Työpajojen osallistujista 18 prosentilla on kokemuksia siitä, että taloudellista tukea ei ole saanut, vaikka sitä olisi tarvinnut. Avoimissa vastauksissa (n=123) vastaajat mainitsevat etuuksien epäämisen taustasyiksi muiden tulojen vaikutukset, täyttymättömät etuuden myöntämiskriteerit sekä perheenjäsenten tulojen tai perhetilanteen vaikutukset ja pitkät käsittelyajat. Vaikutuksina etuuden epäämisestä mainitaan tulojen riittämättömyys perustarpeisiin sekä päätöksestä koitunut läheisen epätoivo. Nimeltä osallistujat mainitsevat joitakin evätyjä etuuksia sekä keneltä läheiseltä tai tuttavalta etuus on evätty.

Kyselyssä kysyttiin myös, mitä mieltä nuoret ovat väittämästä *Taloudellisen tuen saaminen on mielestäni tehty liian vaikeaksi* kanssa. Vastaajista 50 prosenttia ei ollut väitteen kanssa samaa eikä eri mieltä. 36 prosenttia oli väittämän kanssa osittain tai täysin samaa mieltä ja 14 prosenttia oli osittain tai täysin eri mieltä.

5 Toimeentuloon liittyvät huolet

5.1 Huoli omasta tai perheen toimeentulosta

Kyselyyn vastanneista nuorista noin puolet (51 %) on ollut huolissaan omasta, perheensä tai vanhempiensa taloudellisesta tilanteesta. Avoimessa kysymyksessä kysyttiin, millaisessa tilanteessa huolta on kokenut ja kehoitettiin kuvailemaan kokemusta esimerkein. Avoimissa vastauksissa (n=282) näkyy ajankohtainen yhteiskunnallinen tilanne ja elinkustannusten nousu, mutta myös pidempiaikaiset taloudelliset huolet. Yleisin teema vastauksissa on huoli rahojen riittämisestä koko kuukauden menoihin, kuten ruokaan ja laskuihin tai tarvittaviin lääkkeisiin. Hintojen noususta esimerkkinä

mainitaan muun muassa ruuan ja bensan hintojen nousu sekä harrastusten kallistuminen. Lisäksi etenkin sähkönhinnan nousun aiheuttama huoli korostuu vastauksissa.

Kun tili lähestyy miinukselle menoa kuun loppua kohden.

Joka kuukausi, tuet eivät riitä, kun kaikki kallistuu, lääkkeistä, ruuasta tai hygieniasta joutuu tinkimään, joskus ei pääse kuntouttavaan toimintaan, kun ei ole bensaa autossa eikä julkista liikennettä.

Avointen vastausten perusteella taloudellista huolta herättävät tilanteet, joissa talous on pääasiassa yhden vanhemman vastuulla esimerkiksi yksinhuoltajuudesta, erotilanteesta tai toisen vanhemman menehtymisestä johtuen. Lisäksi mainitaan tilanteet, jossa vain toinen vanhemmista käy töissä. Myös työttömyys nousee teemana esille.

Vanhempieni eron aikaan olin huolissani riittääkö äidilläni rahat ruokaan, sillä hänelle jäi omakotitalo ja sen asuntolaina ja hän joutui olemaan sairauslomalla eron aiheuttaman pahan olon takia. Saimme ruoka-avustuksia ja pärjäsimme tilanteesta loppujen lopuksi ihan hyvin.

Iskä on ollut työtön jossain vaiheessa kauan ja äiti on ollut ainoa tulojen lähde, ja koska lapsia on viisi, se vaatii paljon rahaa ja aikaa huolehtia kaikista. Joten jo pienestä asti raha-asiat on ollut iso huoli.

Vastausten perusteella nuoret kokevat huolta perheen taloudellisesta tilanteesta silloin, kun vanhemmat ovat joko puhuneet tai riidelleet raha-asioista kotona nuoren kuullen. Vastausten perusteella perheen rahahuolet stressaavat myös nuoria ja he voivat nähdä velvollisuudekseen auttaa vanhempia taloudellisesti.

Joskus vanhemmat puhuvat siitä, että raha ei riitä.

Vaikka vanhempi yrittää olla näyttämättä stressiä rahasta, niin kyllä sen lapsi/nuori aistii. Kun toinen laskee kaikki menot/laskut paperille ja toteaa, ettei ole rahaa enempää, tulee itsellekin epäonnistunut olo.

Sähkönhinta nelinkertaisti yksin asuvan äitini sähkölaskun (nyt 1000 €/kk). Onneksi aloitan työt kohta, niin voin auttaa äitiäni. Sosiaaliturva ei tässä auta.

Lapsesta asti olen ollut huolissani, vaikka olen tiennyt, että pärjäämme.

Edellä mainittujen yleisimpien huolenaiheiden lisäksi vastauksissa mainitaan suhteellisen usein huoli toimeentulosta opiskeluaikana, elämän siirtymävaiheissa tai sairaustapauksessa, liian pienet etuudet, yleinen huoli vanhempien tai isovanhempien rahatilanteesta sekä pienet tulot. Mainintoja saavat myös esimerkiksi tuen saannin päättyminen tai sen epääminen, vanhempien vastuuton rahankäyttö, lainojen ottaminen ja maksaminen, kalliit hankinnat (esim. ammattia varten), päihdeongelma, velkaantuminen, yllättävät menot, kallis terveydenhuolto, yrityksen ongelmat, korona ja varojen käytön tarkkailun tuoma ahdinko.

Oma toimeentulotukeni hylättiin, nyt ei rahaa ollenkaan.

Yrittäjällä koronan ja Ukrainan sodan vaikuttaminen, mikä johti suuriin ulosottovelkoihin.

Kun jäi hetkeksi työttömäksi eikä toimeentuloa saanut, kun ylittyi joku tulo neljällä eurolla.

Työpajojen osallistujista 46 prosenttia on ollut huolissaan omasta, perheensä tai vanhempiensa taloudellisesta tilanteesta tai toimeentulosta. Kyselyaineiston tavoin työpajojen avokysymyksen aineistossa (n=181) suurimmiksi huoliksi nousivat, että vanhempien tulot eivät riitä kaikkien perustarpeiden kattamiseen, sekä elinkustannusten nousu ja tämän vaikutukset toimeentuloon. Huolen taustatekijöiksi mainitaan erityisesti vanhempien ero, vanhemman yksinhuoltajuus ja vanhemman sairastuminen. Asumiseen liittyen mainitaan asumisen kustannusten olevan perheelle melko suuret sekä huoli mahdollisesta taloudellisiin syihin perustuvasta muutosta. Vanhempien tuloihin ja työtilanteeseen liittyvistä huolen taustatekijöistä osallistujat mainitsevat vanhemman työttömyyden, matalan palkkatason sekä vanhemman opiskelun, muuttuneen tulotason tai palkkatulojen puuttumisen. Joissakin vastauksissa huolen taustalla on yhteiskunnallisia tekijöitä, kuten koronapandemian vaikutukset ja lama. Vanhempien menoihin liittyen vastauksissa mainitaan useimmin se, että vanhemmalla on velkaa tai lainoja.

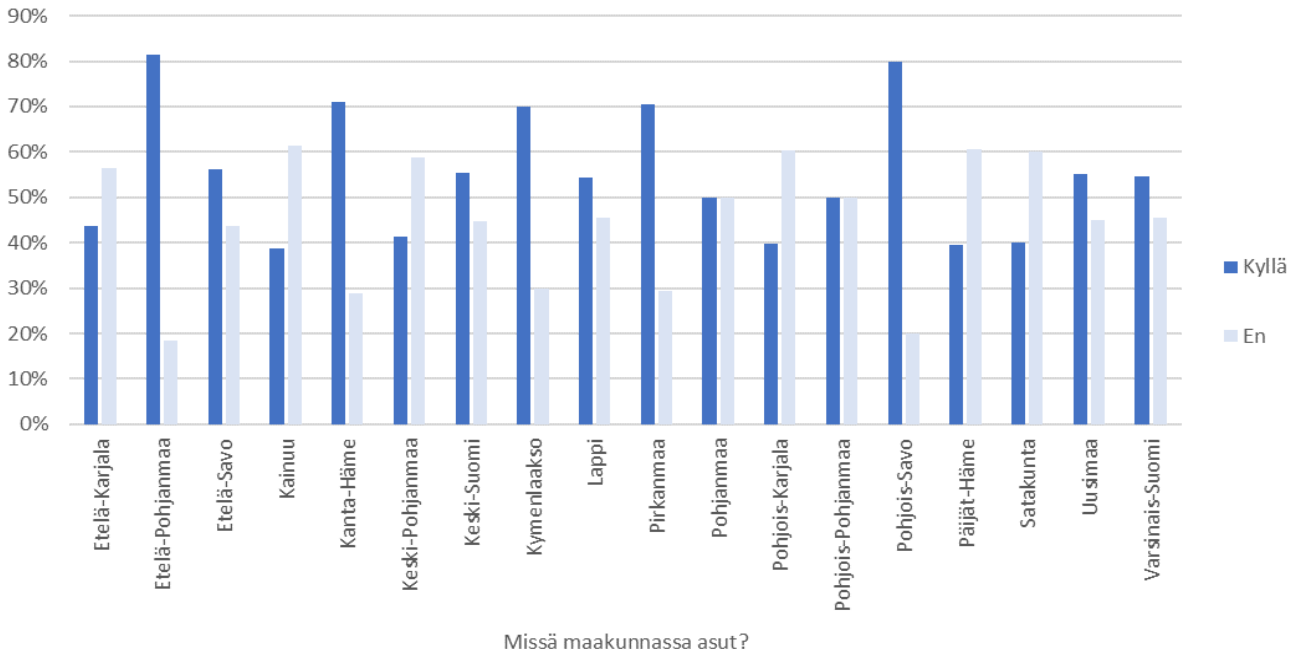
Osa työpajojen osallistujista kertoo vastauksissaan kokemuksista, joissa perheen taloustilanne näkyy tai siitä puhutaan kotona. Vastauksissa mainitaan, että rahahuolet nousevat esiin vanhempien puheissa ja joitakin osallistujia vanhempien puheet ovat alkaneet huolestuttaa. Pari osallistujista mainitsee, että vanhemmat käyvät yhdessä lasten kanssa keskustelua perheen taloudellisesta tilanteesta. Työpajojen vastauksissa osallistujat ilmaisevat myös yleistä huolta tämänhetkisestä tai tulevaisuuden toimeentulosta sekä siitä, että heistä itsestään koituu liikaa kuluja perheelle. Muutama osallistuja pohtii vastauksissaan, kuluttavatko he itse liikaa rahaa.

Meidän perheen rahatilanteesta puhumme avoimesti ja olen tietoinen siitä, että kaikkeen tällä hetkellä ei ole rahaa. Emme elä kädestä suuhun, mutta olemme huolellisia rahan käytössä.

Vanhempani valittavat aina siitä, kuinka köyhiä he ovat ja kuinka heillä ei ole varaa maksaa esim. sähkölaskuja tai harrastusmaksujani. Tämä stressaa minua ja saa oloni syylliseksi.

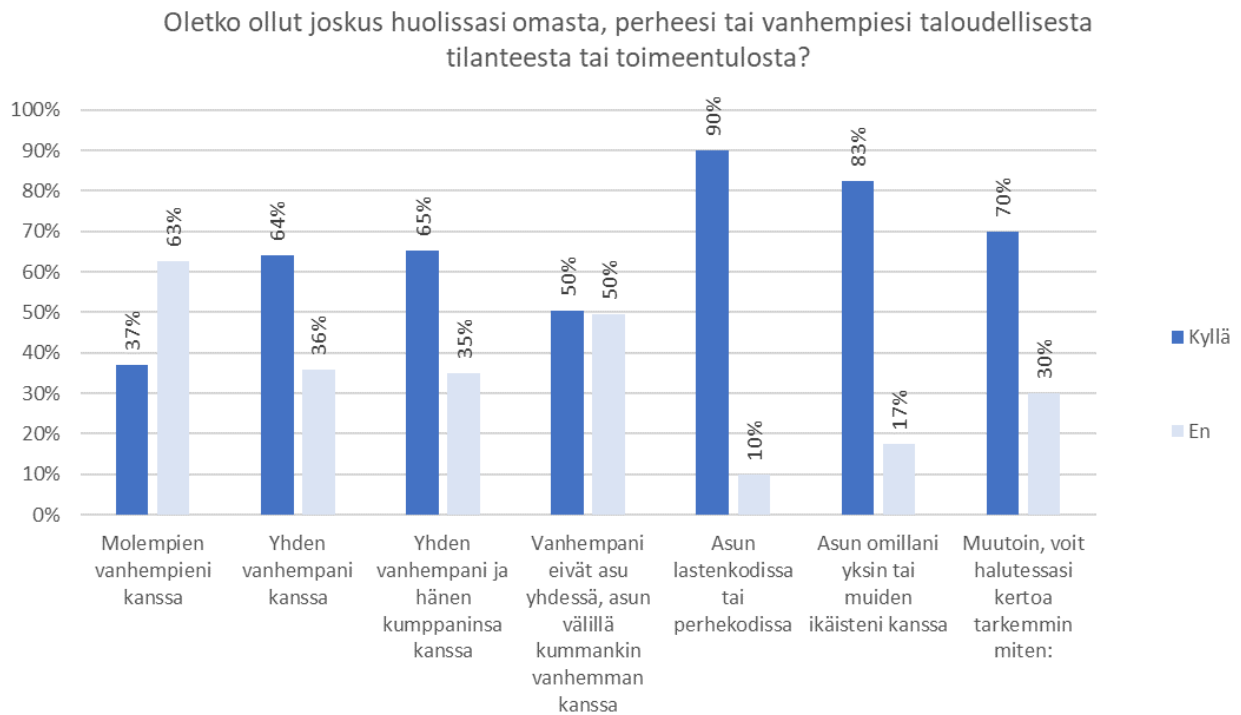
Kyselyaineistossa vastaajien asuinmaakuntien välillä on eroa siinä, ovatko he kokeneet huolta omasta tai perheen taloudellisesta tilanteesta. Esimerkiksi Etelä-Pohjanmaalla huolta on kokenut 82 prosenttia vastaajista, kun taas Kainuussa huolta on kokenut 39 prosenttia vastaajista (kuvio 5).

Oletko ollut joskus huolissasi omasta, perheesi tai vanhempiesi taloudellisesta tilanteesta tai toimeentulosta?

Kuvio 5. Kyselyyn vastanneiden kokema huoli omasta, perheen tai vanhempien taloudellisesta tilanteesta tai toimeentulosta vastaajan asuinmaakunnan mukaan (n=1281).

Myös vastaajan asumismuoto on yhteydessä koettuun huoleen taloudellisesta tilanteesta. Vähiten taloudellista huolta kokevat molempien vanhempiensa kanssa asuvat nuoret, joista 37 prosenttia on kokenut taloudellista huolta omasta tai perheen toimeentulosta. Huolta omasta tai perheen taloudellisesta tilanteesta on kokenut yhden vanhempansa kanssa asuvista nuorista 64 prosenttia, omillaan tai muiden ikäistensä kanssa asuvista nuorista 83 prosenttia ja lasten- tai perhekodissa asuvista vastaajista 90 prosenttia. (Kuvio 6.)

Keiden aikuisten kanssa asut? Valitse yksi tilannettasi parhaiten kuvaava vaihtoehto.

Kuvio 6. Kyselyyn vastanneiden kokema huoli omasta, perheen tai vanhempien taloudellisesta tilanteesta tai toimeentulosta vastaajan asumismuodon mukaan (n=1281).

5.2 Huoli kavereiden tai ystävien toimeentulosta

Kyselyyn vastanneista 36 prosenttia on ollut huolissaan kaverin tai ystävän toimeentulosta. Avoimessa kysymyksessä kysyttiin, millaisessa tilanteessa huolta on koettu ja kehoitettiin kuvailemaan kokemusta. Avoimissa vastauksissa (n=153) korostuvat huoli ystävän holtittomasta rahankäytöstä ja velkaantumisesta sekä kokemukset siitä, että yhteisistä sovituihin tapaamisista on jouduttu luopumaan rahan puutteen vuoksi.

Kun olen ehdottanut jotain maksullista yhteistä tekemistä, ja he ovat kertoneet, että tekee rahasta tiukkaa eikä pääse, silloin olen ollut hieman huolissani.

Kaverit käyttävät rahansa kaikkeen turhaan.

Vastauksissa nousee esille myös opiskelijoiden taloudellinen tilanne. Opiskeluihin liittyvä huoli näkyy useilla kouluasteilla.

Opiskelijana rahaa ei aina ole edes syödä, vaikka kaikesta säästää.

Kaverin perheellä ei ollut lukiossa varaa oikein mihinkään, kustannettiin sitten kaveriporukalla tuolle yhdelle kirjat, maksettiin hänen osansa vanhojentansseista jne.

Suurin osa vastauksista liittyy yleisesti huoleen ystävän tai ystävän perheen rahatilanteesta, jos esimerkiksi ei ole varaa ostaa vaatteita, ei ole rahaa ruokaan, lääkkeisiin tai bensaan. Nuoret ovat lisäksi olleet huolissaan ystävien toimeentulosta esimerkiksi tilanteissa, jossa vain toinen vanhemmista on vastuussa perheen taloudesta, kaveri on jossakin elämän siirtymävaiheessa (esim.

omilleen muutto, armeijasta pääsy, ilman opiskelupaikkaa jääminen), kaveri ei saa kotona ruokaa tai asumisolot ovat huonot, kaveri on velkaantunut, käyttää päihteitä tai taloudelliset tuet ovat riittämättömät.

Oli yksi kaveri, joka ei saanut kuin kouluruoan kotona, sillä hän oli vanhin ja pienempiä sisarusksia oli 6 lisää.

Kaverini muutti toiseen kaupunkiin, mutta hänellä on vielä koulu kesken, joten hänen pitää olla päivät työharkassa, josta ei makseta palkkaa eikä hänelle jää aikaa palkallisille töille, eikä saa Kelalta riittävää rahaa vuokraan ja sähkölaskuun sekä bussikorttiin.

Työpajoihin osallistuneista 41 prosenttia on ollut huolissaan kaverin tai ystävän toimeentulosta. Avoimissa vastauksissa (n=181), joissa osallistujia pyydettiin kuvailemaan tilannetta tai kertomaan esimerkki, korostuvat yleinen huoli kaverin toimeentulosta sekä huoli siitä, että kaverin vanhempien tulot tai kaverin omat tulot eivät riitä kaikkien perustarpeiden täyttämiseen ja elinkustannusten kattamiseen. Muina huolen aiheina osallistujat mainitsevat kaverin vanhempien muuttuneen tulotason tai työtilanteen sekä sen, että vanhempi on joutunut lainaamaan rahaa muilta ihmisiltä tai lapseltaan. Toimeentuloon liittyvien haasteiden vaikutuksina mainitaan, että kaveri ei pysty osallistumaan kaikkiin yhteisiin aktiviteetteihin. Kaverin toimeentuloon liittyvinä huolenaiheina on mainittu se, että kaveri ei ole saanut hakemiaan etuuksia ja että tulot eivät riitä kattamaan asumisen kuluja tai tarvittavia terveyspalveluja. Osallistujat ovat huolissaan myös kaverin tai ystävän rahankäytöstä ja taloudenhallinnan taidoista. Näihin liittyen mainitaan muun muassa kaverin vastuuton tai harkitsematon rahankäyttö, rahan lainaaminen usein muilta ihmisiltä ja velkaantuminen.

Tuttavallani oli paljon rahamenoja omilleen muutettuaan, mutta ei ylimääräistä rahaa. Tilanne johti siihen, että hän pyrki tienamaan keinolla millä hyvänsä. Tästä seurasi huumeiden jälleen myyntiä ja täten myös käyttöä sivussa.

Erään ystäväni perheen pitämä yritys ajautuu konkurssiin, se on aiheuttanut vain hieman huolta hänen perheensä puolesta.

5.3 Vakava sairastuminen tai vammautuminen ja toimeentulo

Kyselyyn vastanneista lähes puolella (48 %) on joko omia tai lähipiirin kokemuksia vakavasta sairastumisesta tai vammaisuudesta. Heistä 43 prosenttia kertoo, että sairaudesta tai vammaisuudesta on aiheutunut taloudellista huolta. Avoimissa vastauksissa (n=93) sairauden tai vammaisuuden aiheuttamia taloudellisia huolia ovat herättäneet eniten tilanteet, joissa on jouduttu jäämään sairaus- tai työkyvyttömyyseläkkeelle tai muuten pois töistä sairauden vuoksi. Lähes yhtä paljon on mainittu kalliiden lääkekulujen aiheuttamasta taloudellisesta huolesta. Monissa tapauksissa myös sairaalamaksut, kuten osastolaskut, poliklinikkamaksut, päivystysmaksut ja syöpähoidon kulut aiheuttavat taloudellista huolta. Huolta aiheuttavat lisäksi sairauden aiheuttamat erityistarpeet ja niistä johtuvat välttämättömät hankintakulut, kuten esimerkiksi pyörätuoliramppi, omaishoidon mahdollistaminen ja gluteenittoman ruuan korkeampi hinta.

Lääkkeet, jotka menevät säännöllisesti ja ovat kalliita. Onneksi usein jää ns. omavastuun maksaminen pelkästään. Sekä silloin piti taloa rempata toimivaksi sekä esim. pyörätuoliramppi tehdä, jotka toivat omat huolensa kahdelle eläkeläiselle.

Psykiatriset osastojaksot maksavat noin 22 €/pv, joten pitkät jaksot maksavat paljon, ja toki poliklinikka- ja lääkelaskutkin ovat toisinaan melko isoja.

Vastaajien mainitsemia sairauden aiheuttamia kuluja ovat myös terapialaskut sekä sairaudesta ja sen hoidosta johtuvat matkakulut. Sairaus on myös vaikeuttanut tuen saamista, kun voimat eivät ole riittäneet tuen hakemiseen.

Oma jaksamiseni tai sen puute teki meille huonon tilanteen, jossa olin niin poikki, etten jaksanut hakea sairaslomaa ja tämän vuoksi en saanut mitään rahaa kahteen kuukauteen.

Olen yksinasuva nuori, sairastanut vaikeaa masennusta useamman vuoden. Töissä käyminen ja lukio syövät energiaa pahasti, mutta työtä ei etenkään tässä maailmantilanteessa voi jättää pois, joten koulu kärsii.

5.4 Vanhempien elatusvastuu ja kahden kodin tilanteet

Vastuu nuorten arjen kuluista jakautuu kyselyn vastausten perusteella useimmiten molemmille vanhemmille joko täysin (32 %) tai pääosin (35 %) (kuvio 7). Vastaajista 11 prosenttia kertoo elatusvastuun olevan pääosin toisella vanhemmalla, mutta toinen osallistuu jonkin verran kuluihin. 6 prosenttia vastaajista kertoo arjen kulujen olevan kokonaan yhden vanhemman vastuulla ja 3 prosenttia ei osannut vastata kysymykseen. Osa kyselyyn vastanneista ei löytänyt omaan tilanteeseen sopivaa vastausvaihtoehtoa (14 %), mikä vastaa pitkälti omillaan asuvien osuutta kyselyyn vastanneista.

Kuvio 7: Kyselyyn vastanneiden nuorten näkemys siitä, miten vastuu nuorten kuluista jakautuu vanhempien kesken (n=1281).

Erillään asuvien vanhempien lapsille esitettiin kaksi kohdennettua kysymystä, joilla pyrittiin selvittämään nuorten kokemuksia asumisjärjestelyissä mahdollisesti koetuista vaikeuksista sekä taloudellisten seikkojen vaikutuksista näihin haasteisiin. Kysymyksiin vastasi 473 nuorta, eli 37 prosenttia koko kyselyn vastaajista. 69 prosenttia näistä nuorista kokee, että asumisjärjestelyissä tai niistä sopimisessa ei ole ollut vaikeuksia. 31 prosenttia vastasi, että vaikeuksia on ollut. Tämän jälkeen nuoria pyydettiin vielä arvioimaan, kuinka suuri vaikutus taloudellisilla seikoilla on ollut näissä vaikeuksissa. 11 prosenttia vaikeuksia raportoineista nuorista arvioi taloudellisten seikkojen vaikutuksen vaikeuksien taustalla erittäin suureksi ja 26 prosentti melko suureksi. Ei suureksi eikä pieneksi vaikutuksen arvioi 29 prosenttia, melko pieneksi 19 prosenttia ja erittäin pieneksi 15 prosenttia. Useampi kuin joka kymmenes erillään asuvien vanhempien lapsista ja 4 prosenttia kaikista kyselyyn vastanneista nuorista arvioi taloudellisten seikkojen vaikeuttaneen asumisjärjestelyjä ja niistä sopimista.

Nuoria kehoitettiin kertomaan kokemuksistaan myös omin sanoin. Edellä mainitun kysymyksen avoimissa vastauksissa (n=53) asumisjärjestelyihin liittyvissä hankaluuksissa korostuvat riidat ja erimielisyydet asumisjärjestelyjen maksuista ja vastuista (esim. elatusmaksut). Toinen merkittävä teema on hankaluudet nimenomaan asumisen järjestelyissä. Näistä esimerkkeinä muun muassa tilanteet, joissa toisen vanhemman puoliso ei halua nuorta asumaan heidän luokseen, kummallakaan vanhemmista ei ole varaa riittävän isoon asuntoon, vanhemmat asuvat kaukana toisistaan tai hankaluudet sopia, milloin nuori on kenenkin luona. Vastauksissa mainitaan myös tilanteita, joissa nuoren kirjojen on oltava toisen vanhemman luona välttämättömien tukien takaamiseksi. Kolmas selkeä teema on, että vanhemmat eivät ole kuunnelleet nuoren toiveita asumisesta tai toisen vanhemman tapaamisesta.

En voinut muuttaa kirjojani isälleni, sillä muuten äitini ei olisi saanut riittävää taloudellista tukea.

Isä ja äiti riiteli siitä, että kumpi ottaa mut jo aika pitkään. Muutin äitin kanssa, mut isä ei maksanut aina elatusmaksuja (joka vissiin on käytäntö?) Niin on ollut välillä vähän naftia elämää äidin kanssa rahan puolesta.

Kun olin nuori, en olisi halunnut asua isäni luona ollenkaan ja olisin toivonut, että joku olisi kuunnellut eikä vain pakottanut.

Lähinnä omassa päässäni. Koin (ja koen) kauheaa taakkaa, että jaksan nähdä molempia vanhempiani tasaisin väliajoin, vaikka en jaksaisikaan. Teininä olin todella poikki matkaamisesta kahden kodin välillä.

Avoimissa vastauksissa vastaajat kertovat myös, mikä on helpottanut asumisjärjestelyjä. Vastauksissa korostuvat selkeät järjestelyt vuorottelussa, vanhempien kyky tulla toimeen keskenään ja nuoren mahdollisuus itse päättää, kumman vanhemman luona milloinkin on.

Vanhempani ovat kyenneet keskustelemaan sovittavista asioista sopuisasti.

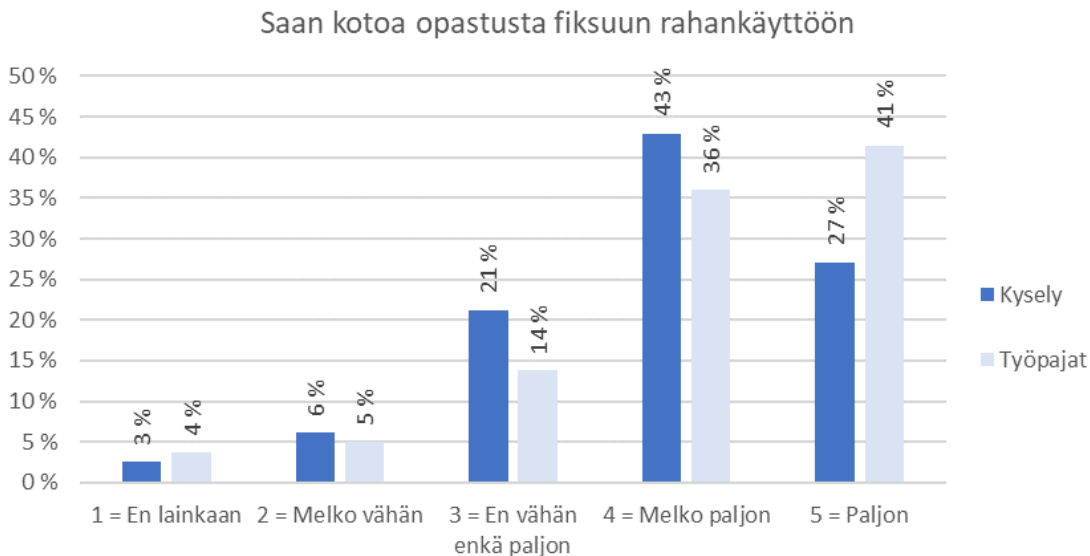
Vanhempani ovat hyvissä väleissä ja pystyvät keskustelemaan lastensa asioista pääosin asiallisesti. Myös me lapset olemme saaneet vaikuttaa meitä koskevissa asioissa. Kaikille oli alusta asti selvää, että lapset tulevat asumaan tasaisesti molempien vanhempien luona. Meillä on viikko-viikko-systeemi.

Lasten mielipiteitä on kuultu ja ajateltu meidän parasta.

5.5 Vanhemmilta saatu opastus taloudenhallintaan

Kyselyyn vastanneista nuorista valtaosa saa kotoaan opastusta fiksuun rahankäyttöön. Opastusta melko paljon saa vastaajista 43 prosenttia ja paljon 27 prosenttia (kuvio 8). Ei vähän eikä paljon saa 21 prosenttia, melko vähän 6 prosenttia ja vastaajista 3 prosenttia ei saa kotoaan lainkaan opastusta rahankäyttönsä.

Työpajoihin osallistuneista nuorista opastusta fiksuun rahankäyttöön saa kotoaan kyselyyn vastanneita suurempi osuus. Opastusta saa paljon 41 prosenttia osallistuneista ja melko paljon 36 prosenttia osallistuneista (kuvio 8). Ei vähän eikä paljon opastusta saa 14 prosenttia, melko vähän saa 5 prosenttia ja 4 prosenttia osallistujista ei saa kotoa lainkaan opastusta fiksuun rahankäyttöön.

Kuvio 8: Työpajaan osallistuneista 41 prosenttia saa paljon opastusta fiksuun rahankäyttöön (n=239). Kyselyyn vastanneista puolestaan 27 prosenttia kertoo saavansa opastusta fiksuun rahankäyttöön (n=1281).

6 Näkemyksiä elämän perustarpeista ja tulevaisuudesta

6.1 Kulutuskori

Kyselyssä selvitettiin nuorten ajatuksia elämisen perustarpeista kysymyksellä *Mitä seuraavista mielestäsi kuuluu jokaisen ikäisesi nuoren elämän perustarpeisiin?* Kysymykseen tavoitteena on hahmottaa nuoren kulutuskoria.

Nuorten näkemykset nuoren perustarpeista ovat samansuuntaiset sekä kyselyn että työpajojen vastauksissa. Kyselyn vastaajista valtaosa (75 %) pitää riittävänä ravintona aamu- ja iltapalaa sekä

kahta lämmintä ateriaa joka päivä. Alle viidesosa (18 %) pitää riittävänä yhtä lämmintä ateriaa aamu- ja iltapalan lisäksi. Vähemmällä ateriolla ajattelee tulevansa toimeen 7 prosenttia vastaajista. Suurin osa kyselyn vastaajista (53 %) pitää omaa huonetta osana perustarpeita. Kolmanneksen (34 %) mukaan oma tila jaetussa huoneessa on riittävä. Vastaajista 13 prosenttia katsoo, että riittää, kun on paikka, jossa asua. Työpajaan osallistuneet nuoret pitävät kyselyyn vastanneita nuoria useammin omaa tilaa jaetussa huoneessa perustarpeena oman huoneen sijaan.

Yli puolet kyselyyn vastanneista (56 %) piti tärkeänä, että heillä on riittävästi ehjiä ja puhtaita vaatteita, joko käytettyinä saatuja, ostettuja tai uusia. Kolmannekselle vastaajista (33 %) tärkeää ovat oman persoonallisen tyylin mukaiset vaatteet. 11 prosenttia kokee uutena ostettujen vaatteiden kuuluvan perustarpeisiin. Kyselyyn vastanneet nuoret pitävät oman persoonallisen tyylin mukaisia vaatteita perustarpeena useammin, kuin työpajoihin osallistuneet nuoret.

Vastausten perusteella harrastukset kuuluvat nuoren elämän perustarpeisiin. Suurin osa kyselyn vastaajista (55 %) katsoo, että nuorella tulee olla mahdollisuus oman kiinnostuksen mukaiseen harrastukseen, vaikka se olisi kalliimpikin. Seuraavaksi suurimman vastaajaryhmän (26 %) mukaan edullinen harrastus ja siihen tarvittavat välineet kuuluvat elämän perustarpeisiin. Vastaajista 11 prosenttia on sitä mieltä, että harrastukset eivät kuulu perustarpeisiin, ja 8 prosenttia vastaa, että nuorella tulee olla vähintään yksi kulttuuri- ja yksi liikuntaharrastus.

Nuorten mukaan polkupyörä on välttämättömin kulkuväline (72 %), perustarpeisiin katsotaan kuuluvaksi usein myös bussikortti tai muu julkisen liikenteen kortti (63 %) sekä mahdollisuus hankkia ajokortti (62 %). Työpajaan osallistuneet nuoret pitävät mahdollisuutta hankkia julkisen liikenteen kortti hieman tärkeämpänä kuin kyselyyn vastanneet nuoret. Maksullisista elämyksistä nuorille tärkeimpiä ovat mahdollisuus matkustaa kotimaassa vähintään kerran vuodessa (kyselyyn vastanneista 42 %) sekä elokuvissa, konserteissa tai vastaavissa käyminen joitakin kertoja vuodessa (41 %). Kyselyn vastaajista 30 prosenttia on kuitenkin sillä kannalla, että maksulliset elämykset eivät kuulu perustarpeisiin.

Viestintävälineet ovat kyselyn vastausten mukaan nuorille erityisen tärkeitä. Kysymyksessä sai valita useita vastausvaihtoehtoja. Viestintävälineet tärkeysjärjestyksessä ovat puhelin (97 %), läppäri (31 %), Netflix tai joku muu suoratoistopalvelu (30 %), pelikonsoli tai pelitietokone (21 %). 3 prosenttia kyselyyn vastanneista on sillä kannalla, että viestintälaitteet eivät kuulu perustarpeisiin. Myös työpajaan osallistuneet nuoret ovat sitä mieltä, että kännykkä on tärkein viestintäväline.

	Kysely	Työpajat
Ravinto	<ul style="list-style-type: none"> aamu- ja iltapala sekä kaksi lämmintä ateriaa 	<ul style="list-style-type: none"> aamu- ja iltapala sekä kaksi lämmintä ateriaa
Asuminen	<ul style="list-style-type: none"> oma huone 	<ul style="list-style-type: none"> vähintään oma tila jaetussa huoneessa
Viestintä	<ul style="list-style-type: none"> puhelin muista viestintävälineistä tärkeimmät ovat läppäri sekä Netflix tai joku muu suoratoistopalvelu 	<ul style="list-style-type: none"> puhelin muista viestintävälineistä tärkeimmät ovat läppäri sekä Netflix tai joku muu suoratoistopalvelu
Vaatteet	<ul style="list-style-type: none"> riittävästi ehjiä ja puhtaita vaatteita, joko käytettyinä saatuja, ostettuja tai uusia 	<ul style="list-style-type: none"> riittävästi ehjiä ja puhtaita vaatteita, joko käytettyinä saatuja, ostettuja tai uusia
Kulkeminen	<ul style="list-style-type: none"> polkupyörä bussikortti tai muu julkisen liikenteen kortti mahdollisuus hankkia ajokortti 	<ul style="list-style-type: none"> polkupyörä bussikortti tai muu julkisen liikenteen kortti mahdollisuus hankkia ajokortti
Vapaa-aika	<ul style="list-style-type: none"> oman kiinnostuksen mukainen harrastus maksullisista elämyksistä tärkeimpiä ovat matkustaminen kotimaassa vähintään kerran vuodessa sekä elokuvissa tai konserteissa tai vastaavissa käyminen joitain kertoja vuodessa. 	<ul style="list-style-type: none"> oman kiinnostuksen mukainen harrastus maksullisista elämyksistä tärkeimpiä ovat ravintolassa tai kahvilassa käyminen vähintään kerran pari kuussa, elokuvissa tai konserteissa tai vastaavissa käyminen joitain kertoja vuodessa sekä matkustaminen kotimaassa vähintään kerran vuodessa.

Taulukko 2. Kyselyyn vastanneiden ja työpajaan osallistuneiden nuorten käsitykset nuoren elämän perustarpeista (kulutuskori). Taulukossa 1–3 tärkeintä asiaa eri teemoista sekä kyselyyn vastanneilta että työpajaan osallistuneilta.

Kyselyn avoimessa kysymyksessä kehoitettiin avaamaan kulutuskoriin liittyviä vastauksia omin sanoin tai kertomaan, jos listauksesta puuttuu jokin oleellinen vaihtoehto. Vastausten (n=108) perusteella esimerkiksi elämykset ja harrastukset eivät välttämättä kuulu perustarpeisiin, mutta ovat tärkeitä hyvinvoinnin näkökulmasta. Yksi puuttuva teema kulutuskorissa on vastausten perusteella sosiaaliset tarpeet, kuten yhteinen aika vanhemman kanssa, keskusteluapu, ajanvietto kavereiden kanssa ja oikeus omaan rauhaan. Elämysten ja sosiaalisten tarpeiden nähdään myös liittyvän osittain toisiinsa.

Nuori tarvitsee elämyksiä ja vähän turhaltakin tuntuvia asioita sosiaalisten ihmissuhteiden kannalta. Esim. Netflix, että pysyy mukana eri asioissa ja voi täten seurustella muiden kanssa asiasta.

Kiinnostuksen mukainen harrastus tukee psyykkistä hyvinvointia, samoin muu mielekäs tekeminen (esim. kahvilat ja elokuvat) ja itsensä ilmaisu esimerkiksi vaatteilla.

Kenenkään ei ole välttämätöntä saada kaikkea yllä mainittua, mutta olisi erityisen tärkeää, että henkilöllä on halutessaan ja toivoessaan mahdollisuus näihin.

Edellä mainittujen lisäksi nähdään, että etenkin läppäri ja puhelin ovat nykypäivänä lähes välttämättömiä. Puhelinta tarvitsee asioiden hoitamiseen ja yhteydenpitoon myös kaverien kanssa. Läppäriä tarvitsee erityisesti koulussa.

Puhelin on arjessa pärjäämisessä lähes välttämätön, samoin läppäri opiskelussa. Ilman molempia ei pärjää, ilman toista saattaa tulla pienen hetken toimeen.

Mielestäni jokaisen nuoren kuuluisi saada koululta läppäri opiskeluun.

Toistuva teema vastauksissa on myös liikkuminen ja liikennevälineet. Useissa vastauksissa nousee esiin se, että liikennevälineiden tarve vaihtelee esimerkiksi paikkakunnittain. Kaupungissa olisi hyvä turvata kaikille tarvitseville bussikortti, mutta taajama-alueen ulkopuolella bussikortista ei välttämättä

ole mitään hyötyä, jolloin nuorelle tulisi turvata jokin muu kulkemisen muoto, kuten mopo, auto tai koulukyyti.

Etelä-Pohjanmaalla olet eriarvoisessa asemassa heti, jos ei ole mopoa, mopoautoa tai autoa käytettävissä, koska muuten päivässä menee 3 h kouluun ja töihin et pääse etkä voi suorittaa työssäoppimista tai pääse haluamaasi kouluun tai työhön, jos menopeliin ei ole varaa.

Maaseudulla auto on pakollinen. Jossakin Helsingissä tai Tampereella pärjää bussikortilla tai polkupyörällä hyvin.

Julkisen liikenteen kortti ei hyödyttäisi maaseuduilla ja muilla heikkojen julkisten yhteyksien alueilla eläviä nuoria juurikaan, jolloin heille pitäisi kehitellä jokin toinen ratkaisu.

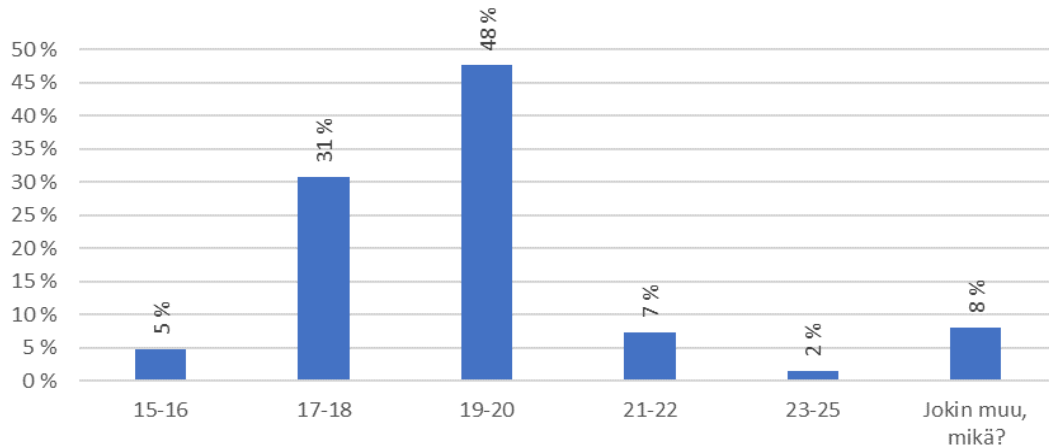
Lisäksi vastauksissa nähtiin, että jokaisella tulisi olla oikeus harrastaa jotakin mieleistä ja olisi hyvä, jos jokainen voisi pukeutua itselle mielekkäästi, vaikka tärkeintä onkin, että on ehjät ja puhtaat vaatteet. Myös yksittäisiä puuttuvia perustarpeita mainittiin avoimissa vastauksissa. Näistä esimerkkeinä kuukautissuojat, uimahalli ja turvallinen paikka elää, jossa ei kiusata tai syrjitä. Vastauksissa pohdittiin hieman myös perustarpeiden näkemyseroja.

Perustarpeet voidaan ajatella hengissä pysymisen tarpeina. Itse kuitenkin ajattelen, että edellä valitsemani vaihtoehdot ovat täysi-ikäisen hyvinvointia ja pärjäämistä niin vahvasti tukevia, että ne voitaisiin lukea jopa perustarpeiksi.

6.2 Itsenäistyminen

Kyselyssä nuorilta kysyttiin, mikä on heidän mielestään sopivin ikä lapsuudenkodista pois muuttamiseen. Vastaajista suurimman osan (48 %) mielestä sopivin ikä on 19–20-vuotiaana ja toiseksi eniten kannatusta (31 %) saa itsenäistyminen 17–18-vuotiaana. Muun ikäisenä itsenäistyminen saa nuorilta huomattavasti pienemmän kannatuksen: itsenäistymistä 15–16-vuotiaana kannattaa 5 prosenttia, 21–22-vuotiaana 7 prosenttia ja 23–25-vuotiaana 2 prosenttia vastaajista. (Kuvio 9.)

Mikä on mielestäsi sopivin ikä lapsuudenkodista pois muuttamiseen?

Kuvio 9: Kyselyn vastaajista 48 prosenttia on sitä mieltä, että 19–20 vuotta on sopiva ikä muuttaa pois lapsuudenkodista ja 31 prosentin mielestä sopiva ikä on 17–18 vuotta (n=1281).

Vastaajista 8 prosentin mukaan jokin muu kuin lueteltu vaihtoehto kuvaa paremmin sopivinta ikää muuttaa pois lapsuudenkodista. Avoimissa vastauksissa (n=105) korostetaan yksilöllisiä tilanteita ja ettei siksi oikeaa ikää voi määrittellä. Osa määrittelee itse mielestään parhaan iän itsenäistymiselle, yleisimmin mainitaan 18–22-vuotiaiden ikäryhmä. Osa kertoo joutuneensa pakosta muuttamaan asuntolaan toisen asteen opintojen vuoksi, kun omalla kotipaikkakunnalla ei ole mahdollista opiskella.

Silloin kun on siihen valmis.

Riippuu missä asuu. Lapissa n. 15–16-vuotiaana joutuu muuttamaan pois, jos tahtoo opiskella muuta kuin porotaloutta tai mennä lukioon.

Opiskelujen aikana vastaajista 32 prosenttia toivoo asuvansa itsekseen yksinössä tai vastaavassa asunnossa ja 29 prosenttia toivoo asuvansa lapsuudenkodissa, vanhempansa tai vanhempiensa kanssa. Kimppakämpässä kavereiden kanssa toivoo asuvansa 14 prosenttia ja vastaava osuus (14 %) toivoo asuvansa seurustelukumppanin tai puolison kanssa. Oppilaitoksen asuntolassa toivoo asuvansa 5 prosenttia ja kimppakämpässä itselleen ennestään tuntemattomien nuorten kanssa 2 prosenttia vastaajista. Jossain muualla toivoo asuvansa 3 prosenttia vastaajissa. Avoimissa vastauksissa (n=37) muina asumisvaihtoehtoina mainitaan useimmiten usean kysymyksessä esitetyn vaihtoehdon yhdistelmiä.

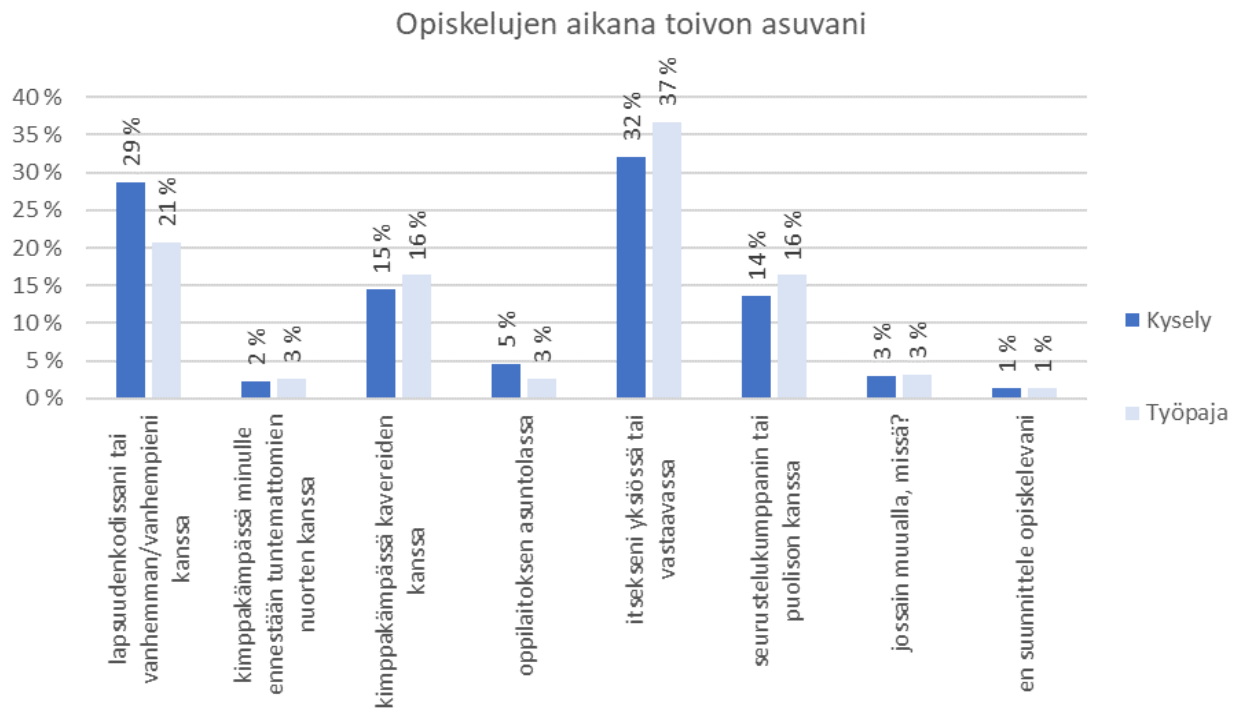
Joko yksin tai seurustelukumppanin kanssa.

Haluaisin asua lapsuuden kodissa, mutta pakko asua asuntolassa.

Vanhempien tai puolison kanssa.

Omille muuttoaika on valitettavasti tilannekohtainen, kaikilla ei ole mahdollisuutta elää yhtä kauaa kotonaan.

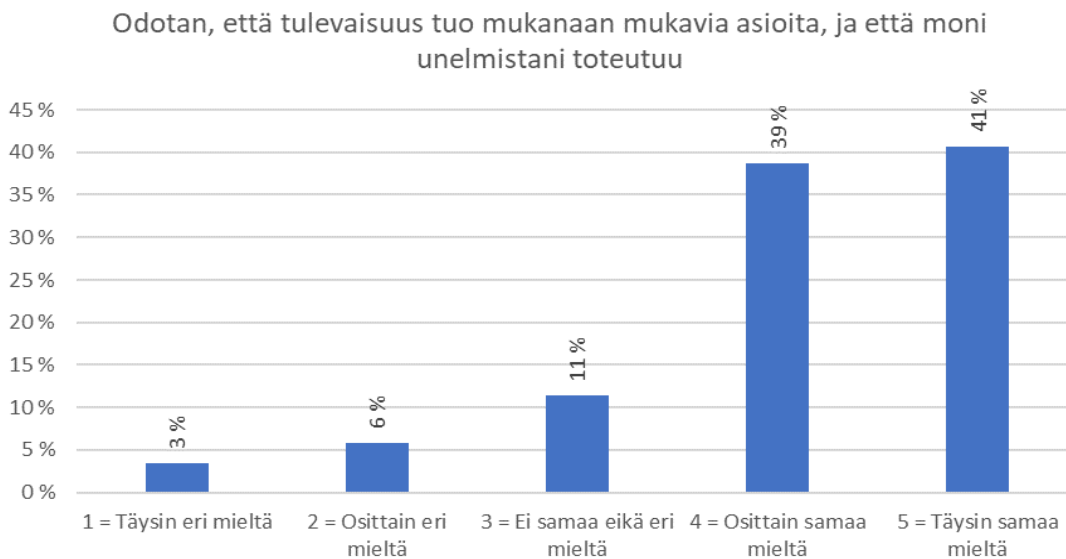
Samoin kuin kyselyyn vastanneet myös työpajojen osallistujista valtaosa halua asuvansa opiskelujen aikana itsekseen yksiossa tai vastaavassa (33 % osallistujista), lapsuudenkodissaan tai vanhemman tai vanhempiansa kanssa (19 %) kimppekämpässä kavereiden kanssa (15 %) tai seurustelukumppanin tai puolison kanssa (15 %). Työpajaan osallistuneiden ja kyselyyn vastanneiden vastausjakaumat on kuvattu kuviossa 10.

Kuvio 10: Kyselyyn vastanneiden (n=1281) ja työpajaan osallistuneiden (n=226) toiveet opiskeluaikaiselle asumiselle.

6.3 Luottamus tulevaisuuteen

Nuorten uskoa tulevaisuuteen selvitettiin kyselyn väitteellä *Odotan, että tulevaisuus tuo mukanaan mukavia asioita, ja että moni unelmistani toteutuu*. Kyselyyn vastanneista nuorista valtaosa (80 %) suhtautuu tulevaisuuden mahdollisuuksiinsa myönteisesti ja odottaa monien unelmistaan toteutuvan. Väitteen kanssa täysin samaa mieltä on 41 prosenttia ja osittain samaa mieltä 39 prosenttia. Tulevaisuuden usko on heikko 9 prosentilla kyselyyn vastanneista nuorista. (Kuvio 11.)

Kuvio 11: Kyselyyn vastanneista 80 prosenttia on osittain tai täysin samaa mieltä väitteestä, että odottaa tulevaisuuden tuovan mukanaan mukavia asioita ja että moni omista unelmista toteutuu (n=1281).

Ikäryhmien ja maakuntien välillä ei löydy tilastollisesti merkitsevää eroa siinä, kuinka paljon vastaajat odottavat tulevaisuudeltaan mukavia asioita ja unelmien toteutumista. Sukupuolten välillä puolestaan löytyy eroja. Ne nuoret, jotka ovat ilmoittaneet sukupuolekseen muu, odottavat tulevaisuudelta vähemmän mukavia asioita ja unelmien toteutumista (ka=3.42, asteikolla 1=Täysin eri mieltä, 3=Ei samaa eikä eri mieltä, 5=Täysin samaa mieltä) kuin tyttöjen ryhmä (ka=4.13) ja poikien ryhmä (ka=4.07).

Luottamus tulevaisuuden tuomiin mukaviin asioihin on yhteydessä myös koettuun huoleen omasta tai perheen taloudellisesta tilanteesta. Ne nuoret, jotka ovat olleet huolissaan omasta tai perheen toimeentulosta odottavat tulevaisuudelta harvemmin mukavia asioita ja unelmien toteutumista (ka=3.91) verrattuna nuoriin, jotka eivät ole olleet huolissaan toimeentulosta (ka=4.25).

Tulevaisuususkko on lisäksi yhteydessä kokemuksiin siitä, että tukia ei ole saanut, vaikka niitä olisi tarvinnut. Ne nuoret, joilla on kokemusta siitä, että tukia ei ole saanut, vaikka olisi tarvinnut, odottavat vähemmän tulevaisuuden tuovan mukanaan mukavia asioita (ka=3.83). Ne nuoret, joilla ei ole kokemusta tukien saamattomuudesta, uskovat todennäköisemmin siihen, että tulevaisuus tuo mukanaan mukavia asioita ja että unelmat toteutuvat (ka=4.17).

Kyselyyn vastanneista 65 prosenttia pitää ajatusta jatko-opinnoista ja työnteosta innostavana. Pientä varaumaa innostuneisuuteen on, sillä suurin osa vastaajista (39 %) on osittain samaa mieltä väitteen kanssa ja pienempi osuus 26 prosenttia täysin samaa mieltä. Täysin eri mieltä vastaajista on 5 prosenttia ja osittain eri mieltä 11 prosenttia. Työpajojen osallistujista hieman pienempi osuus (52 %) kokee ajatuksen jatko-opinnoista ja työnteosta innostavana. Väitteen kanssa täysin samaa mieltä on 28 prosenttia ja osittain samaa mieltä on 24 prosenttia. Täysin eri mieltä on 4 prosenttia ja osittain eri mieltä 9 prosenttia.

Nuorten luottamus perhe-etuusjärjestelmään on kyselyn perusteella melko vahva. Vastaajista 56 % luottaa osittain tai täysin siihen, että perheen perustamista tuetaan Suomessa niin, että lapsen

saaminen ei aiheuta merkittäviä taloudellisia huolia. Väitteen kanssa ei samaa eikä eri mieltä olevia on 26 prosenttia.

Luottamus omiin tulevaisuuden mahdollisuuksiinsa elättää itsensä palkkatyöllä tai yrittäjänä on kyselyyn vastanneilla nuorilla hyvin vahva. Vastaajista 78 prosenttia on täysin tai osittain samaa mieltä väitteen *Luotan, että voin tulevaisuudessa elättää itseni tekemälläni palkkatyöllä tai yrittäjänä* kanssa. 9 prosenttia vastaajista on puolestaan jokseenkin tai täysin eri mieltä. Prosenttiosuudet ovat lähes samat kuin yleistä tulevaisuudenuskoa kuvaavassa kysymyksessä. Tarkasteltaessa sitä, onko luottamus kykyyn elättää itsensä yhteydessä tulevaisuususkoon, havaittiin, että näillä muuttujilla on tilastollisesti merkitsevä, kohtalainen, positiivinen korrelaatio ($r=0.402$). Eli heillä, joilla on enemmän luottamusta kykyyn elättää itsensä, on myös enemmän uskoa siihen, että tulevaisuus tuo mukanaan mukavia asioita ja että moni unelmista tulee toteutumaan.

Koettu huoli taloudellisesta tilanteesta on yhteydessä siihen, luottavatko vastaajat kykyynsä elättää itsensä tekemällään palkkatyöllä tai yrittäjänä. Ne nuoret, jotka ovat olleet huolissaan omasta tai perheen toimeentulosta luottavat vähemmän siihen, että voivat elättää itsensä tekemällään palkkatyöllä tai yrittäjänä ($ka=3.85$). Ne nuoret, jotka eivät ole olleet huolissaan toimeentulostaan, luottavat puolestaan enemmän siihen, että voivat elättää itsensä tekemällään palkkatyöllä tai yrittäjänä ($ka=4.32$).

Kyselyn vastaajista 63 prosenttia luottaa osittain tai täysin siihen, että yhteiskunta tukee hänen selviytymistään esimerkiksi sosiaaliturvan kautta. Suurin vastaajaryhmä (45 %) on osittain luottavia, eli luottamus yhteiskunnan tukeen ei ole varauksetonta. Osittain eri mieltä väitteen kanssa on 10 prosenttia vastaajista ja täysin eri mieltä 3 prosenttia. Työpajojen osallistujista 49 prosenttia luottaa osin tai täysin siihen, että yhteiskunta tukee hänen selviytymistään esimerkiksi sosiaaliturvan kautta. Täysin samaa mieltä väittämän kanssa on 20 prosenttia ja jokseenkin samaa mieltä 29 prosenttia. Väitteen kanssa jokseenkin eri mieltä on 8 prosenttia ja täysin eri mieltä 3 prosenttia osallistujista.

Kyselyn vastaajien luottamus yhteiskunnan tarjoamaan tukeen on tilastollisesti merkitsevästi positiivisessa korrelaatiossa tulevaisuususkon kanssa ($r = 0.306$). Tämä tarkoittaa sitä, että he, jotka luottavat enemmän yhteiskunnan tarjoamaan tukeen, uskovat myös enemmän tulevaisuuden tarjoamiin mukaviin asioihin ja unelmien toteutumiseen.

Koettu huoli toimeentulosta on yhteydessä luottamukseen yhteiskunnan tarjoamasta tuesta. Ne nuoret, jotka eivät ole olleet huolissaan omasta tai perheen toimeentulosta luottavat enemmän siihen, että yhteiskunta tukee selviytymistä esimerkiksi sosiaaliturvan kautta ($ka=3.86$), kuin ne nuoret, jotka ovat olleet huolissaan toimeentulostaan ($ka=3.46$).

Nuorilta kysyttiin, missä tilanteissa he tulevaisuudessa ajattelevat tarvitsevansa taloudellista tukea tai sosiaaliturvaa. Vaihtoehtoista oli mahdollista valita useita. Kyselyn vastauksissa painottuvat opiskelut (74 %), itsenäinen asuminen (63 %) ja sairastuminen tai muu elämän kriisi (49 %). Kaikki vastausvaihtoehdot saavat vähintään 37 prosentin kannatuksen, eli sosiaaliturvan laaja-alaisuus ja vaihtelevat sosiaaliturvan turvaamat elämäntilanteet tunnistetaan. Täysin ilman taloudellista tukea ajattelee selviävänsä 6 prosenttia vastaajista. *Jokin muu, mikä?* -vastausvaihtoehdon tekstikentässä

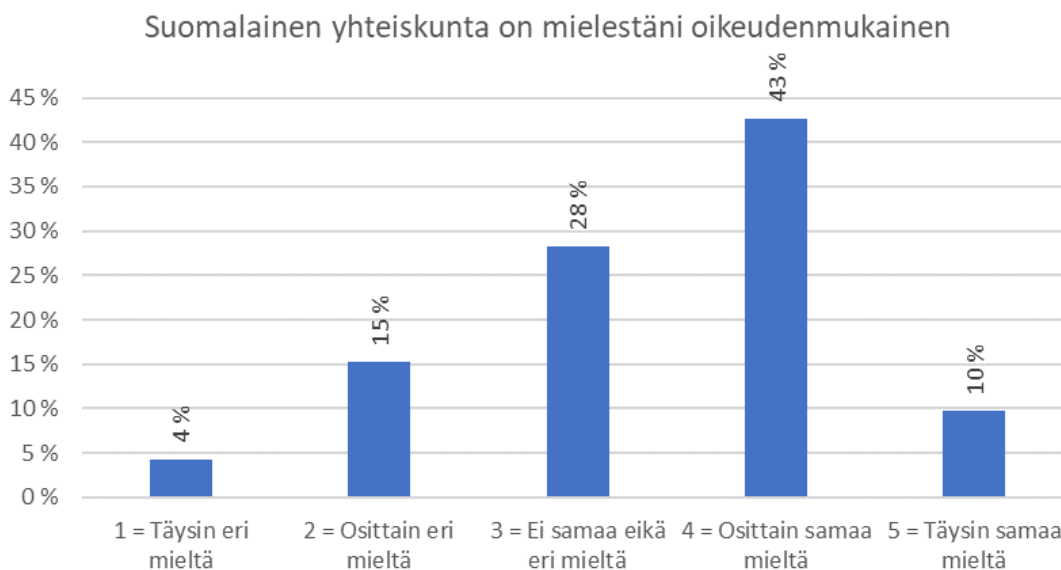
vastaajien oli mahdollista nostaa annettujen vaihtoehtojen lisäksi esille muita tilanteita, joissa he saattavat tarvita taloudellista tukea. Vastauksissa (n= 22) korostuvat tilanteet, joissa työstä saatu palkka ei riitä elämiseen, mielenterveyden häiriöt sekä lääkekustannukset.

Työpajoihin osallistuneet nuoret ajattelevat tarvitsevänsä tulevaisuudessa taloudellista tukea tai sosiaaliturvaa todennäköisimmin itsenäiseen asumiseen (78 % osallistujista), opiskellessaan (67 %) sekä vanhuusaikana (49 %) tai sairastumisen tai muun elämän kriisin kohdatessaan (48 %). Työpajoihin osallistuneista nuorista 5 prosenttia uskoo, ettei tarvitse taloudellista tukea tulevaisuudessa.

7 Käsitteitä sosiaaliturvan periaatteista

7.1 Yhteiskunnan oikeudenmukaisuus

Kyselyyn vastanneista nuorista 43 prosenttia on osittain ja 10 prosenttia täysin samaa mieltä väitteen *Suomalainen yhteiskunta on mielestäni oikeudenmukainen* kanssa. Ei samaa eikä eri mieltä väitteen kanssa oli 28 prosenttia vastaajista ja osittain tai kokonaan eri mieltä 19 prosenttia. (Kuvio 12.)

Kuvio 12: Kyselyyn vastanneista 51 prosenttia on osittain tai täysin samaa mieltä väitteestä, että suomalainen yhteiskunta on oikeudenmukainen (n=1281).

Avokysymyksen *Voit perustella vastauksesi, jos tahdot* vastauksissa (n=155) nuoret arvioivat yhteiskunnan oikeudenmukaisuutta yhdenvertaisuuden, sosiaaliturvajärjestelmän, työelämän sekä oikeusjärjestelmän ja lainsäädännön näkökulmista. Osa vastaajista toteaa kokevansa suomalaisen yhteiskunnan yleisesti epäoikeudenmukaisena. Lähes yhtä moni vastaaja kuvailee Suomea verrattain oikeudenmukaiseksi maaksi, mutta toteaa, että kehitettävää vielä on. Avokysymyksen vastaajista 8 prosenttia kokee vähemmistöjen aseman huonoksi yhteiskunnassa, ja mainittuja vähemmistöjä näiden vastausten yhteydessä ovat seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt sekä kulttuuriset ja uskonnolliset vähemmistöt. Muita ihmisryhmiä, joiden asema yhteiskunnassa on vastaajien mielestä huono, ovat maahan muuttaneet, pakolaiset, naiset, päihdeongelmaiset, mielenterveysongelmaiset,

kodittomat, nuoret sekä lapset, jotka asuvat muualla kuin vanhempiansa luona. Avokysymyksen vastaajista 8 prosenttia kertoo kokevansa, että Suomessa ilmenee syrjintää tai rasismia.

Paljon on vielä tekemistä tasa-arvoisuuden ja ylipäättään ihmisoikeuksien kanssa eri ryhmien välillä.

Suomessa on paljon esimerkiksi rasismia.

Suomessa kaikki saavat tukea, se on mielestäni hyvä juttu.

Oikeudenmukaisuus on aika vaikea käsite, mutta kyllähän tää jotenkin toimii.

Asumispaikka vaikuttaa heti mahdollisuuksiin työssä ja koulussa. Poliitikot eivät ajattele pääkaupunkiseudun ulkopuolelle.

Sosiaaliturvajärjestelmän oikeudenmukaisuutta kommentoi neljäosa avokysymyksen vastaajista. Useat vastaajista kokevat epäoikeudenmukaisena sen, miten etuuksia tällä hetkellä kohdennetaan. Vastaajien mukaan etuuksia tulisi kohdentaa nykyistä enemmän opiskelijoille, iäkkäille, lapsiperheille, nuorille ja matalapalkkaisessa työssä oleville, ja nykyistä vähemmän työttömille, jotka eivät pyri aktiivisesti työllistymään sekä hyvätuloisille ja maahan muuttaneille. Osa vastaajista kokee järjestelmän yleisesti epäoikeudenmukaisena tiettyjä ryhmiä kohtaan, näistä ryhmistä vastauksissa mainitaan pienituloiset, keskituloiset, opiskelijat, työttömät, pakolaiset ja sukupuolivähemmistöt. Muita vastauksissa mainittuja näkökulmia järjestelmän oikeudenmukaisuudesta ovat näkemykset verotuksen oikeudenmukaisuudesta sekä työnteon ja läheisten tulojen vaikutukset etuuksiin.

Hoitajien palkkoja pitäisi nostaa.

Opiskelijoilla tiukkaa rahan kanssa.

Oon kuullu tätä useemmalta mua vanhemmalta, että "ku kerran toimeentulotuelle joudut, ni oot naimisissa sen kaa", ja no se ahdistaa ja laittaa mieltii, että olisko nää esim. perustulot ja semmoset parempi vaihtoehto, että ihmisillä olis jotain toivoa elämässä??

Avovastauksissa esiin nousevia teemoja ovat myös oikeusjärjestelmä ja lainsäädäntö. Avokysymyksen vastaajista 8 % kokee, että Suomessa rangaistukset rikoksista ovat liian lieviä. Muutama vastaaja kokee yleistä tyytymättömyyttä oikeusjärjestelmään ja muutama kertoo oikeusprosessien olevan liian pitkiä. Osa avokysymyksen vastaajista mainitsee nimeltä lakeja, joita tulisi säätää oikeudenmukaisuuden vahvistamiseksi. Yksittäisistä laeista useimmin mainittu on sukupuolen vahvistamista koskeva translaki (6 % avokysymyksen vastaajista mainitsee).

Vankeusrangaistukset ovat liian lyhyitä sekä oikeusprosessit liian pitkiä.

Suomi pyrkii olemaan oikeudenmukainen, mutta tasa-arvo ei toteudu kaikkialla ja esim. translaki on järjettömän vanhahtava ja siihen tulisi tehdä muutoksia.

Muutamit avokysymyksen vastaajista kokevat suomalaisen työelämän epäoikeudenmukaisena. Vastauksissa mainitaan tarkemmin sukupuolten välinen eriarvoisuus työelämässä, ammattikuntien

väläinen eriarvoisuus sekä todetaan työelämän syrjivän tiettyjä ihmisryhmiä. Lisäksi vastaajat toivovat, että tarjolla olisi enemmän työpaikkoja ja että työllistymiseen olisi saatavilla enemmän tukea.

Palveluihin liittyvästä oikeudenmukaisuudesta avokysymyksen vastauksissa mainitaan vaikeus päästä mielenterveyspalveluihin, terapian korkeat kustannukset sekä matalan kynnyksen palvelujen puute. Lisäksi yhteiskunnallisina haasteina mainitaan avun ja tuen kohdentaminen, asunnottomuus ja energiakriisi. Muutamassa avokysymyksen vastauksessa mainitaan myös koulutusjärjestelmään liittyviä kehityskohteita.

Ikäryhmien välillä havaitaan eroa siinä, kuinka oikeudenmukaiseksi suomalainen yhteiskunta koetaan kyselyn vastauksissa. 12–14-vuotiaiden (ka=3.45 asteikolla 1=täysin eri mieltä, 5=täysin samaa mieltä) ja 15–17-vuotiaiden ryhmät (ka=3.48) pitävät suomalaista yhteiskuntaa oikeudenmukaisempana kuin 18–20-vuotiaiden ryhmä (ka=3.13). Maakuntien välillä ei löydy tilastollisesti merkitsevää eroa kokemuksissa yhteiskunnan oikeudenmukaisuudesta.

Suomalaisen yhteiskunnan oikeudenmukaisuuteen liittyvissä näkemyksissä löytyy tilastollisesti merkitseviä eroja myös sukupuolittain. Ne vastaajat, jotka ilmoittivat sukupuolekseen muu tai eivät halunneet määritellä tai vastata kysymykseen sukupuolesta, ovat ainoat ryhmät, jotka eivät eroa toisistaan. Muuten kaikki ryhmät eroavat vastauksissa toisistaan tilastollisesti merkitsevästi. Kyselyn vastaajista pojat uskovat eniten suomalaisen yhteiskunnan olevan oikeudenmukainen (ka=3.54), tytöt uskovat väitteeseen hieman vähemmän (ka=3.35) ja muut (ka=2.89) ja ne, jotka eivät halunneet määritellä tai vastata (ka=2.76) uskovat vähiten.

4.1 Suomalainen yhteiskunta on mielestäni oikeudenmukainen.		
	N	ka
Tyttö	760	3,35
Poika	438	3,54
Muu	38	2,89
En halua määritellä/en halua vastata	45	2,76

Taulukko 3. Kyselyyn vastanneiden näkemykset suomalaisen yhteiskunnan oikeudenmukaisuudesta sukupuolen mukaan asteikolla 1=Täysin eri mieltä, 3=En samaa eikä eri mieltä, 5=Täysin samaa mieltä (n=1281).

Kokemus yhteiskunnan oikeudenmukaisuudesta on yhteydessä koettuun huoleen omasta tai perheen taloudellisesta tilanteesta. Ne nuoret, jotka eivät ole olleet huolissaan omasta tai perheen toimeentulosta pitävät yhteiskuntaa oikeudenmukaisempana (ka=3.60) kuin ne nuoret, jotka ovat olleet huolissaan toimeentulostaan (ka=3.17).

Kokemus yhteiskunnan oikeudenmukaisuudesta on myös yhteydessä kokemuksiin siitä, että tukia ei ole saanut, vaikka niitä olisi tarvinnut. Nuoret, joilla ei ole kokemusta siitä, että tukia ei olisi saanut, ovat useammin sitä mieltä, että suomalainen yhteiskunta on oikeudenmukainen (ka=3.52) kuin ne nuoret, joilla on kokemusta siitä, ettei tukia ole saanut, vaikka olisi tarvinnut (ka=3.01).

Tarkastellessa sitä, onko luottamus kykyyn elättää itsensä yhteydessä kokemukseen yhteiskunnan oikeudenmukaisuudesta, havaitaan tilastollisesti merkitsevä, kohtalainen positiivinen korrelaatio ($r =$

0.346). Mitä enemmän vastaajat luottavat kykyynsä elättää itsensä, sitä oikeudenmukaisempana he kokevat suomalaisen yhteiskunnan. Tilastollisesti merkitsevä kohtalainen korrelaatio löytyy myös luottamuksen yhteiskunnan tarjoaman tuen ja kokemuksen yhteiskunnan oikeudenmukaisuudesta välillä ($r = 0.400$). Eli he, jotka luottavat yhteiskunnan tarjoamaan tukeen (esimerkiksi sosiaaliturvaan), kokevat yhteiskunnan olevan oikeudenmukaisempi.

Puolet työpajojen osallistujista kokee suomalaisen yhteiskunnan olevan oikeudenmukainen. Työpajoihin osallistuneista 35 prosenttia on väitteen kanssa jokseenkin samaa mieltä ja 14 prosenttia täysin samaa mieltä. Väitteen kanssa jokseenkin eri mieltä on 8 prosenttia ja täysin eri mieltä 2 prosenttia.

Yhteiskunnan oikeudenmukaisuuden lisäksi työpajoissa kysyttiin, tulisiko osallistujien mielestä jokaisella suomalaisella olla taloudellisesti tasavertaiset mahdollisuudet elämässään. Osallistujista valtaosa (74 %) kokee, että jokaisella suomalaisella tulisi olla taloudellisesti tasavertaiset mahdollisuudet (49 prosenttia täysin samaa mieltä, 25 prosenttia jokseenkin samaa mieltä). Väitteen kanssa jokseenkin eri mieltä on 4 prosenttia osallistujista ja täysin eri mieltä 2 prosenttia osallistujista.

7.2 Yhteiskunnan tarjoama taloudellinen tuki

Nuoret ovat kyselyn perusteella sitä mieltä, että yhteiskunnan tulee tarjota taloudellista tukea sitä tarvitseville. 59 prosenttia kyselyn vastaajista on väitteen kanssa täysin samaa mieltä ja osittain samaa mieltä 27 prosenttia. Täysin tai osittain eri mieltä on 4 prosenttia.

Avoimessa jatkokysymyksessä kysyttiin, kenelle tai missä tilanteissa tukea tulisi tarjota. Kysymys oli pakollinen, joten siihen vastasi 1281 kyselyn vastaajaa. Näistä 234 nuorta ei vastannut mitään sanallista.

Useissa vastauksissa mainitaan monia eri tilanteita. Huomattavasti eniten mainitaan, että taloudellista tukea tulisi tarjota sairaille tai sairastuneille, opiskelijoille ja yleisesti kaikille sitä tarvitseville. ”Sitä tarvitseville” vastanneista osa perustelee vastaustaan tarkemmin erilaisilla tilanteilla, osa ei. Esimerkkejä vastausten tilanteista, joissa tukea voidaan tarvita, ovat esimerkiksi opiskelu, työttömyys, sairastuminen tai elämäntilanteen muutos. Vastausta perustellaan myös arvokysymyksillä.

Kuinka eettistä olisi jättää tarjoamatta tukea sitä tarvitsevalle?

Tukea tulisi tarjota jokaiselle, joka sitä tarvitsee, riippumatta taustasta. Jos talouden kanssa on ongelmia, niihin tulee olla saatavilla helposti ja puolueettomasti apua.

”Sitä tarvitseville”-vastausten yhteydessä huomautetaan usein myös siitä, että tukea tulisi tarjota sitä tarvitseville, kunhan tuen tarve ei johdu esimerkiksi omasta laiskuudesta.

Kaikki, jotka sitä apua tarvitsevat ja ansaitsevat sen. Ihmiset, jotka eivät ansaitse tätä tukea ovat itse laiskuudellaan ja tyhmillä tai välinpitämättömällä käytöksellään aiheuttaneet itselleen tilanteen.

Paljon mainintoja avovastauksissa saavat myös vanhemmat ja perheet, työttömät, työkyvyttömät, vanhukset, vammautuneet, vähävaraiset ja tilanteet, joissa varat eivät riitä elämän perustarpeisiin (ruoka, asunto yms.). Myös työttömyyteen liittyen huomautetaan monesti, että työttömille tulee tarjota tukea, kunhan tukea tarvitseva pyrkii pääsemään töihin. Lisäksi mainitaan siitä, että työttömille tarkoitettujen tukien pitäisi olla työhön hakeutumiseen kannustavaa.

Jos henkilö aktiivisesti hakee töitä, on hänellä oikeus tukeen, mutta jos työtön on ns. vapaasta tahdostaan ja passiivisesti työttömänä, niin hänellä on oikeus pienempään tukeen.

Esim. työttömyyskorvausta ei saisi maksaa puolta vuotta enempiä, koska se, että saa rahaa tekemättä mitään, motivoi jäämään sohvan nurkkaan.

Useita kymmeniä mainintoja siitä, kenelle tai missä tilanteissa tukea pitäisi tarjota, saavat lisäksi yksinhuoltajat, nuoret ja lapset, eläkeläiset, heikommassa tai vaikeassa elämäntilanteessa olevat, pienituloiset, kodittomat, yllättävässä tilanteessa tai kriisissä olevat, huonossa taloudellisessa tilanteessa tai elämän muutostilanteessa olevat sekä henkilöt, jotka eivät pärjää itse, eivät pysty elättämään itseään tai perhettään tai joilla ei ole mahdollisuutta saada muuta tuloa. Näiden lisäksi useampaan otteeseen mainittiin, että tukea pitäisi antaa kaikille.

Kaikkein heikoimmassa tilanteessa oleville, jotta heidät saadaan takaisin yhteiskunnan raiteille ja muillekin, joilla on hankaluuksia oman talouden ylläpidossa itsestä riippumattomista syistä.

Kannatan perustuloa sekä lisätukia erityistilanteissa.

Ongelmatilanteissa. Ei turhiin ostoksiin, vaan tarvittaviin hankintoihin.

Jos ihminen ei pärjää kotona, niin mun mielestä pitäisi olla esim. mahdollisuus johonkin kämppään, missä saattaa olla muitakin, jotka ei pärjää, mikä olisi heille suht edullinen.

Myös työpajan osallistujilta kysyttiin, missä tilanteissa heidän mielestään taloudellista tukea pitäisi tai ei pitäisi antaa. Eniten mainittuja tilanteita vastauksissa (n=192) ovat heikommassa taloudellisessa asemassa oleminen (20 % työpajojen osallistujista mainitsi), tilanne, jossa tulot eivät riitä perustarpeiden kattamiseen (8 %), haavoittuva elämäntilanne (6 %), työkyvyttömyys (5 %), opiskelu (5 %) ja sairastuminen (4 %). Lisäksi useampi osallistujista mainitsee, että tukea tulisi antaa perheille, kodittomille, työttömille, eläkkeellä oleville ja iäkkäille, nuorille, yksinhuoltajille, yllättävien suurien menojen kattamiseen sekä jonkin elämänkriisin, onnettomuuden tai menetyksen kohdatessa. 13 prosenttia osallistujista ilmaisee yleisellä tasolla, että tukea tulisi antaa sitä tarvitseville ja 6 prosenttia on sitä mieltä, että tukea tulisi antaa kaikille. Osallistujista 14 prosenttia ilmaisee, että ei osaa vastata kysymykseen.

Työpajan osallistajat mainitsevat vastauksissaan useita elämäntilanteita, joissa tukea ei heidän mielestään tulisi antaa. Osallistujien mukaan tukea ei tulisi antaa silloin, kun henkilöllä on varallisuutta tai suuret tulot (10 % mainitsi), jos on työttömänä oleva työkykyinen, mutta ei pyri itse aktiivisesti

työllistymään (8 %) sekä jos henkilö tulee toimeen itsenäisesti tai omilla tuloillaan (6 %). Muutama osallistujista (2 %) on sitä mieltä, että taloudellista tukea ei tulisi suunnata riippuvuudesta kärsiville ja muutama mainitsee, että tällaisessa elämäntilanteessa henkilölle tulisi suunnata enemmän tarpeellisia tukipalveluja. Muutaman osallistujan (2 %) mielestä tukea ei tulisi antaa silloin, jos henkilö pyrkii käyttämään tukijärjestelmää jollakin tavoin hyväkseen. Muutaman osallistujan mielestä tukea tulisi tarjota perustarpeiden täyttämiseen, mutta ei sen ulkopuolisiin menoihin, kuten elämyksiin.

Taloudellista tukea tulee kyselyn vastaajien mielestä nykyistä tiukemmin suunnata niille, joilla ei ole mahdollisuutta tehdä töitä ja ansaita elämiseen tarvittavaa rahaa esimerkiksi sairauden, vamman tai iän vuoksi. Vastaajista 62 prosenttia on edellä mainitun väitteen kanssa osittain tai täysin samaa mieltä ja 8 prosenttia on jokseenkin tai täysin eri mieltä. Työpajan osallistujista 46 prosenttia on sitä mieltä, että tukea tulee suunnata tiukemmin niille, joilla ei ole mahdollisuutta työskennellä esimerkiksi sairauden, vamman tai iän takia (20 % täysin samaa mieltä, 26 prosenttia jokseenkin samaa mieltä). Osallistujista 15 prosenttia on jokseenkin tai täysin eri mieltä väittämän kanssa.

Työpajojen osallistujista suuri osa on sitä mieltä, ettei sukulaisten ja avustusjärjestöjen kuuluisi pitää nykyistä enempää huolta tuen tarpeessa olevista yhteiskunnan sijasta. Väittämän *Yhteiskunnan sijasta sukulaisten ja avustusjärjestöjen pitäisi mielestäni pitää nykyistä enemmän huolta tuen tarpeessa olevista* kanssa eri mieltä on 40 prosenttia työpajojen osallistujista. 16 prosenttia on väitteen kanssa jokseenkin tai täysin samaa mieltä.

7.3 Sosiaaliturvan rahoitus

Sosiaaliturvan rahoituksen osalta nuorilta kysyttiin mielipidettä väitteeseen: *Tulojen suuruuden mukaan kiristytävä verotus on mielestäni oikeudenmukainen tapa kustantaa taloudellista tukea sitä tarvitseville*. Suurin osa kyselyn vastaajista (35 %) ei ole väitteen kanssa samaa eikä eri mieltä, mikä voi kertoa kysymyksen haastavuudesta. Jokseenkin samaa mieltä väitteen kanssa on 32 prosenttia ja täysin samaa mieltä 20 prosenttia. Väitteen kanssa eri mieltä olevat ovat perustelleet avoimissa vastauksissa näkemystään aktiivisemmin kuin samaa mieltä olevat. Avoimissa vastauksissa (n=92) korostuvat toiveet progression keventämisestä ja tasaverosta, mutta joitakin päinvastaisiakin kommentteja on.

Työpajassa väite muotoiltiin alustasta johtuvista syistä muotoon *On oikeudenmukaista, että Suomessa suuripalkkaiset maksavat enemmän veroja, kuin pienipalkkaiset*. Väitteen kanssa samaa mieltä oli 59 prosenttia (täysin samaa mieltä 33 %, jokseenkin samaa mieltä 25 %). Neutraali vastaajaryhmä oli suhteessa kyselyyn huomattavasti pienempi (16 %). Väitteen kanssa täysin eri mieltä oli 8 prosenttia ja jokseenkin eri mieltä 6 prosenttia.

Vaikka progressiivinen verotus saa kyselyn perusteella nuorten tuen, asenteet tiukkenevat, kun kysytään mielipidettä väitteeseen *Suomalaisten pitäisi maksaa enemmän veroja, jotta tukea voitaisiin antaa sitä tarvitseville*. Täysin tai jokseenkin eri mieltä väitteen kanssa on 45 prosenttia kyselyn vastaajista ja ei samaa eikä eri mieltä 39 prosenttia. Täysin tai jokseenkin samaa mieltä väitteen kanssa on 16 prosenttia kyselyn vastaajista. Työpajojen osallistujista 41 prosenttia on väittämän

kanssa täysin tai jokseenkin eri mieltä. Verojen nostamisen kannalla taas on täysin tai jokseenkin 14 prosenttia työpajojen osallistujista.

Vastausten perusteella suuri osa nuorista on sitä mieltä, että työkykyisillä pitää olla velvollisuus tehdä töitä. Kyselyn vastaajista 58 prosenttia on jokseenkin tai täysin samaa mieltä väitteen kanssa ja 13 prosenttia jokseenkin tai täysin eri mieltä. Työpajan osallistujista 48 prosenttia on väittämän kanssa täysin tai jokseenkin samaa mieltä ja 15 prosenttia jokseenkin tai täysin eri mieltä.

Kyselyyn vastanneet nuoret eivät ole innostuneita ottamaan suomalaisen sosiaaliturvan mallia niistä maista, joissa ihminen on enemmän vastuussa omasta toimeentulostaan ja vaurastumisestaan. Täysin tai osittain eri mieltä väitteen *Suomalaiseen sosiaaliturvaan pitäisi ottaa mallia niistä maista, joissa ihminen on enemmän vastuussa omasta toimeentulostaan ja vaurastumisestaan* kanssa on 35 prosenttia kyselyn vastaajista. Täysin tai osittain samaa mieltä on 26 prosenttia. Suurin osa vastaajista ei ole samaa eikä eri mieltä (39 %). Työpajojen osallistujista 38 prosenttia on täysin tai jokseenkin eri mieltä väittämän kanssa ja 19 prosenttia osallistujista on täysin tai jokseenkin samaa mieltä.

Vaikeaksi osoittautui myös kysymys siitä, pitäisikö sosiaaliturvan rahoitukseen keksiä kokonaan uusia tapoja verotuksen sekä työnantajien ja työntekijöiden maksamien vakuutusmaksujen sijaan tai lisäksi. Kyselyn vastaajista 68 prosenttia ei osaa sanoa, 18 prosenttia kannattaa uusien tapojen etsimistä ja 14 prosenttia ei kannata. Avoimissa vastauksissa (n=52) ehdotetaan hyvin erilaisia uusia tapoja sosiaaliturvan rahoittamiseen: perustulo, joidenkin verojen nostaminen sekä toisten verojen laskeminen, julkisten menojen priorisointi ja ehdotukset leikkauksista vähemmän tärkeiksi koettuihin kohteisiin esiintyvät vastauksissa useimmin. Vapaaehtoiset lahjoitukset, kiertotalous sekä suurten yritysten korkeampi verotus saavat myös mainintoja.

Työpajoihin osallistuneiden vastauksissa (n=166) 22 prosenttia työpajojen osallistujamäärästä kokonaisuudessaan on sitä mieltä, että uusia tapoja ei tarvitse keksiä. 14 prosenttia on uusien rahoitustapojen keksimisen kannalla ja 8 prosenttia on sitä mieltä, että uusien rahoitustapojen keksiminen saattaisi olla hyvä ajatus. 10 prosenttia ei osannut ottaa kantaa asiaan. Osallistujat ilmaisivat joitakin näkemyksiä rahoitustapoihin liittyen. Muutama vastaaja oli sitä mieltä, että verotus on hyvä tapa rahoittaa sosiaaliturvaa tai että verotusta ei ainakaan tule kiristää. Rahoitustavoiksi ehdotettiin lahjoitusten keräämistä ja varainkeruutapahtumia, ulkomaanapua ja kulutustuotteiden tiukempaa verotusta. Myös erilaisten yhteiskunnan kulujen vähentämistä ehdotettiin. Muutaman osallistujan mielestä järjestelmän tulisi olla kustannustehokkaampi ja että uusia rahoitustapoja tulisi keksiä väestön ikääntymisen vuoksi.

8 Sosiaaliturvan kehittäminen

Nuoret kirjasivat lukuisia kehittämis ehdotuksia etuuden saamista selvittävän kysymyksen avoimissa vastauksissa. Kysymyksessä nuorille annettiin mahdollisuus kertoa omin sanoin, mitä kokemuksia ja ajatuksia heillä on eri etuuksista. Avokysymyksen vastauksissa (n=457) nuoret toivovat etuuksien kohdentamista nykyistä enemmän lapsiperheille, erityisesti vähävaraisille, sekä opiskelijoille. Jonkin verran mainintoja on myös kohdennuksesta yleiseen toimeentuloon, asumiseen tai yleensä

pienituloisille. Etuuksia ehdotetaan kehitettäväksi niin, että perheenjäsenen tai kumppanin tulot eivät vaikuttaisi niin paljon henkilön saamiin etuuksiin. Vastauksissa myös ehdotetaan, että lahjat, säästöt ja läheisten mahdollisuus tarjota tukea eivät saisi vaikuttaa etuuden tasoon. Joissakin vastauksissa ehdotetaan lapsilisän saamiseen tai määrään riippuvuutta huoltajan tulotasosta. Lapsilisää toivotaan jatkettavan 18 ikävuoteen saakka ja etuuksien tason suhteuttamista nykyistä paremmin elinkustannusten nousuun.

Opintoraha on aivan liian pieni: jopa toimeentulotuen perusosa on huomattavasti suurempi. Tiedän monia, jotka ovat jättäneet opiskelut kesken opintorahan pienuuden vuoksi ja siirtyneet toimeentulotuelle tekemään ei-mitään.

Lapsilisän pitäisi loppua silloin, kun lapsi täyttää 18, ei silloin kun täyttää 17.

Etuuksista voi olla saajalle valtavasti apua ja niiden avulla voi olla mahdollista selviytyä hieman parempaan tilanteeseen omassa elämässään. Etuuksista ja oikeudesta niihin voi kuitenkin olla haastavaa tietää, sillä tietoa ei ole ainakaan vielä saatu systemaattisesti jaettua. Vaikeassa elämäntilanteessa ei siis välttämättä osaa tai jaksakaan hakea apua, jolloin etujen tarkoitus ei toteudu toivotulla tavalla.

Avoimissa vastauksissa mainitaan myös, että etuuksien tulisi kannustaa ihmisiä hakemaan töitä ja tukea työllistymistä nykyistä enemmän, ja että opintotuen tulisi mahdollistaa työnteko paremmin. Joissakin vastauksissa etuuksia toivotaan nykyistä vähemmän työttömille, erityisesti työkykyisille. Etuusjärjestelmän yksinkertaistamista toivotaan, samoin etuuksista tiedottamisen kehittämistä. Vastauksissa toivotaan myös, että sosiaaliturvaa ei rahoitettaisi valtionvelalla eivätkä sen kustannukset kansalaisille nousisi liian suuriksi. Sosiaaliturvajärjestelmää ja sen tarjoamaa tukea pidetään tärkeänä hyvinvointivaltion turvaamiseksi.

Perhe auttaa tekemään hakemuksiani etuuksiin, koska en itse osaa, hakemukset eivät ole selkeitä ja niiden käsittely vie tosi kauan. On tosi outoa, että säästöjä ei saa olla, jos hakee etuutta ja samaan aikaan itsenäistyvä nuori ei saa vuokravakuutta Kelasta, vaikka kaikkien vanhemmat eivät yksinkertaisesti sitä voi maksaa lapsen puolesta.

Oon tosi ilonen, kun saan opintorahaa ja asumistukea. Olis vaan tosi kiva, että voisin tehdä enemmän töitä menettämättä asumistukeani, koska nyt tilanne on se, ettei minun kannata tehdä enempää töitä.

Äitini on saanut äitiysavustusta ja molemmat vanhempani ovat tienanneet sairauspäivärahaa. Suomessa jaetaan liikaa rahaa tukiin, eikä potkita kansaneläkelaitoksen toimeentulotukea ansaitsevia kansalaisia töihin. Suomessa voisi elää helposti tekemättä mitään valtion eteen, ja pahinta tässä on se, että työssäkäyvät kansalaiset joutuvat kustantamaan tällaisen rottailun.

Saan opintorahaa. Se ei oikein riitä elämiseen, niin pitää käydä opintojen ohella töissä, sillä en uskalla ottaa taidealalle valmistuessa lainaa. Ajattelen, että etuudet luovat

perusturvan, joka mahdollistaa hyvinvoinnin. Toisaalta ne ovat kalliita valtiolle ja niiden rahoittaminen velkarahalla pidemmän päälle kestävämpiä.

Kyselyn lopussa nuorilta kysyttiin: *Jos saisit päättää, niin miten sinä kehittäisit sosiaaliturvaa?* Avokysymyksen vastaajien (n=188) mukaan kehitettävää on järjestelmässä, sen rahoituksessa ja sosiaaliturvaetuuksissa. Pieni osa vastaajista on myös sitä mieltä, että he eivät kehittäisi mitään suomalaisessa sosiaaliturvassa. Järjestelmän kehittämisen osalta suosituin ehdotus on, että Suomessa otettaisiin käyttöön perustulo. Lisäksi vastaajat kokevat, että järjestelmä on nykyisellään liian monimutkainen, byrokratiaa tulisi vähentää, kannustinloukuista olisi päästävä eroon ja järjestelmän yhdenvertaisuutta tulisi kehittää. Muutama vastaajista on sitä mieltä, että sosiaaliturvaan olisi saatava jostakin lisärahoitusta. Verotusta ei kuitenkaan tulisi vastaajien mukaan kiristää, osan vastaajista mukaan sitä tulisi vähentää nykyisestäään. Muutama ehdottaa suurituloisille nykyistä pienempää verotusta. Lisäksi vastauksissa ehdotetaan esimerkiksi pääomaveron korotusta, eläkeiän nostamista ja muiden sektoreiden budjetista leikkaamista.

Kannatan perustulon tapaista sotu-järjestelmää, johon suurin osa annettavista tuista yhdistettäisiin. Kannatan myös verojen alentamista sekä leikkauksia muilta sektoreilta, jotta sosiaaliturvan taso voidaan taata. Lisäksi työnteko ei ole velvollisuus, mutta jos mahdollisuus työntekoon on, sosiaaliturvan tulee kannustaa sen vastaanottamiseen. Mielestäni maltillinen perustulo olisi tällainen malli.

Sosiaaliturvan kehittämisessä on otettava entistä enemmän huomioon ympäristön kestävyys.

Kaikkia eri etuuksia on hirveän paljon (mikä on toisaalta hyvä ajatellen ihmisten erilaisia elämäntilanteita), mutta kokonaisuuden ja etuusviidakon hahmottaminen voi olla kansalaiselle hankalaa. Toisaalta etuuksien hakeminen on tehty helpoksi, mutta kaikki eivät välttämättä osaa tehdä hakemusta internetissä.

Myös tämän avokysymyksen kohdalla vastaajat toivovat, että etuuksia kohdennettaisiin nykyistä enemmän erityisesti opiskelijoille, työkyvyttömillä, iäkkäille, pienituloisille, lapsiperheille sekä niille, jotka tarvitsevat eniten apua. Etuuksia tulisi vastaajien mielestä sen sijaan kohdentaa nykyistä vähemmän työkykyisille työttömille ja suurituloisille. Vastaajat myös ehdottavat etuuksien kohdentamista työikäisten kuntoutukseen sekä muuhun kuin tutkintoon johtavaan koulutukseen. Usean vastaajan mielestä työllisyyden edistämiseen on panostettava ja matalapalkkaisten töiden palkkatasoa on nostettava. Vastauksissa esitetään, että etuuksien saamisen ohella pitäisi kyetä työskentelemään nykyistä paremmin. Muutaman vastaajan mielestä työkykyisillä tulee olla velvollisuus hakea töitä ja ottaa työtä vastaan, kun taas muutaman mielestä ihmisiä ei voi velvoittaa töihin. Vastauksissa ilmenee myös muita kehittämisen kohteita etuusjärjestelmässä, kuten etuuksien hakemisen hankaluus ja pitkät käsittelyajat.

Voisi olla hyödyllistä, jos tukien hakeminen ja saaminen ei olisi niin sekavaa. On myös ongelmallista, että työttömyystuki loppuu käytännössä heti, kun saa joitain tuloja. Pitäisi

olla mahdollista ottaa vastaan osa-aikaisia- ja keikkatöitä ilman, että tuet lähtee heti pois.

Suomalainen yhteiskunta ei ole oikeudenmukainen verottaessaan ihmisen työtä sitä enemmän, mitä paremmin hän on kouluttautunut. Ihmisellä tulee olla suurempi vastuu omasta hyvinvoinnistaan.

Perustulo, joka voitaisiin verottaa progressiivisesti pois tulojen lisääntyessä. Toivoisin myös pitkäjänteisyyttä tukiin; ihmisen on voitava säästää ja kerätä varallisuutta tilapäisessä köyhydessä. Muuten sukupolvet jäävät kädestä suuhun -koukkuun tukijärjestelmään, kun pienituloisena säästäminen ei kannata.

Myös työpajojen osallistujilta kysyttiin *Millä tavoin sosiaaliturvaa pitäisi mielestäsi kehittää?* Osallistujat (n=154) jakoivat kehittämiseen liittyviä ajatuksia lukuisista eri aihepiireistä, kuten etuuksien kohdentamisesta, järjestelmästä, rahoituksesta ja palveluista. Koko työpajojen osallistujamäärään nähden osallistujista 20 prosenttia ei osannut sanoa, millä tavoin sosiaaliturvaa tulisi kehittää, 6 prosenttia sanoi sosiaaliturvan toimivan mielestään hyvin tai melko hyvin ja 4 prosenttia oli sitä mieltä, että sosiaaliturvassa ei ole kehitettävää. Tuen ja etuuksien kohdentamisen osalta vastaukset ovat saman tyyppisiä kuin kyselyssä. Lisäksi mainittiin tuen kohdentaminen nykyistä enemmän muun muassa nuorten asumiseen ja harrastamiseen, iäkkäille ja maahan muuttaneille. Vastauksissa ehdotetaan myös, että sosiaaliturvaa voisi laajentaa.

Muutamien osallistujien mielestä sosiaaliturvajärjestelmä on nykyisellään liian monimutkainen ja epätasa-arvoinen. Järjestelmään liittyen vastauksissa mainitaan myös se, että tuen hakemisen tulisi olla helpompaa ja etuuksia yhdistää, tietosuoja-asiat ovat epäselviä ja että Kela tarvitsisi lisää resursseja. Verotuksesta muutamat osallistujat nostavat esiin, että verotusta tulisi kiristää ja muutama taas, että veroja tulisi laskea. Palveluista vastauksissa mainitaan, että mielenterveyspalveluja pitäisi pystyä takaamaan ihmisille paremmin, julkiseen terveydenhuoltoon pääsyn tulisi olla nopeampaa ja iäkkäille tulisi tarjota enemmän palveluja. Muutama osallistuja mainitsee, että sosiaaliturvan tulisi huomioida paremmin yhteiskunnalliset muutokset, esimerkiksi kriisit ja muuttoliike. Myös työllisyyden edistämisen tärkeys ja työllistymisen tuki mainitaan joitakin kertoja. Muita huomioita vastauksissa olivat, että sosiaaliturvasta tiedottamista tulee kehittää ja ihmisiä tulee kuulla sosiaaliturvan kehittämiseksi. Vastauksissa mainitaan myös, että asiat ovat Suomessa paremmin, kuin monissa muissa maissa, mutta myös se, että ihmisten tulisi huolehtia toisistaan enemmän.

Työpajoissa osallistujilta kysyttiin, mitä kautta he haluaisivat saada tietoa sosiaaliturvan tarjoamasta tuesta. Osallistujien (n=200) useimmin nimeämä tietolähde on koulu tai opettajat (31 % työpajojen koko osallistujamäärästä). Seuraavaksi eniten mainintoja saa internet (18 %), ja erillisiksi nettisivuiksi muutama osallistuja mainitsee Kelan sivut, sosiaaliturvan omat sivut ja Wikipedian. Useita mainintoja saa myös sosiaalinen media (8 %), jonka alustoista muutama vastaaja erittelee Instagramin ja TikTokin. Muita mainittuja tietolähteitä ovat koti tai vanhemmat, Kela, sosiaalityö tai sosiaalipalvelut, asiantuntijat ja viranomaiset, tuttavat, lastensuojelulaitos ja sähköposti. Muutamat osallistujat mainitsevat vastauksissa aiheita, joista haluavat tietoa sekä missä muodossa he haluaisivat saada tietoa. Aiheiksi osallistujat mainitsevat etuudet ja sen, missä tilanteissa tukea saa. Muodoiksi

osallistujat mainitsevat esimerkiksi työpajat, videot, tietopaketit, mainokset sekä keskustelut ja henkilökohtaisen neuvonnan. Työpajoihin osallistuneista 13 prosenttia ei tiedä, mitä kautta tahtois saada tietoa sosiaaliturvan tarjoamasta tuesta ja 3 prosenttia kokee, ettei tarvitse tällä hetkellä lisää tietoa.

9 Yhteenveto

9.1 Johtopäätöksiä ja jatkoselvitystarpeita

Kuulemistoimenpiteiden perusteella nuorilla on paljon kokemuksia ja näkemyksiä sosiaaliturvasta ja sen kehittämistä. Nuoret myös tuntevat etuusjärjestelmää ja sosiaaliturvan keskeisiä peruseriaatteita. Kyselyn ja työpajojen perusteella nuoret pitävät sosiaaliturvajärjestelmää tärkeänä hyvinvointiyhteiskunnan perusrakenteena, joka turvaa toimeentuloa erilaisissa haastavissa elämäntilanteissa.

Nuorilla on monenlaisia kokemuksia erilaisten sosiaaliturvaetuuksien ja taloudellisten tukien saamisesta. Kokemukset ovat joko omakohtaisia (esimerkiksi opintotuki, vammaistuki, työttömyysturva, asumistuki, lääkekorvaukset) tai liittyvät perheen tai muun lähipiiriin kokemuksiin. Toimeentulotuki saa suhteellisen vähän mainintoja yksittäisenä tukimuotona sekä kyselyssä että työpajoissa.

Nuorilla on myös kokemuksia siitä, että tukea ei ole saanut, vaikka sitä olisi tarvinnut (27 % kyselyyn vastanneista). Avoimissa vastauksissa kuvattiin muun muassa tosiasiallisen työkyvyn puutetta sekä puolison tai vanhempien tulojen vaikutusta omaan etuudensaantiin. Noin puolet kyselyyn vastanneista ei kuitenkaan ollut samaa eikä eri mieltä siitä, että tukien hakeminen olisi tehty liian vaikeaksi. Tämä voi kertoa siitä, että kyselyyn vastanneilla nuorilla on vielä suhteellisen vähän kokemuksia etuuksien hakemisesta. Avoimissa vastauksissa asiointiin kuitenkin kiinnitetään huomiota ja yhtäältä kiitellään sujuvasta hakuprosessista ja toisaalta korostetaan etuusbyrokratian hankaluutta.

Kyselyyn vastanneista 51 prosenttia ja työpajojen osallistujista 46 prosenttia on ollut huolissaan omasta, perheensä tai vanhempiensa taloudellisesta tilanteesta tai toimeentulosta. Nuoret ovat huolissaan myös kavereiden ja ystävien toimeentulosta – tosin hieman harvemmin. Taloudellisen huolen taustalla on monenlaisia perhetilanteeseen, elämäntilanteeseen ja itsenäistymiseen liittyviä tekijöitä. Taloudellisen stressin nuoret yhdistävät esimerkiksi tilanteisiin, joissa vanhempien tulot tai omat tulot eivät riitä perustarpeiden tai asumiskulujen kattamiseen, elämässä on tullut vastaan kriisejä tai vastoinkäymisiä, tai haettua yhteiskunnallista tukea ei ole saatu. Opiskeluaikaisen taloustilanteen nuoret kokevat epävakaa ja opiskelijoille suunnatun taloudellisen tuen nykyisellään vähäiseksi. Vastauksissa näkyvät myös nuoria kiinnostavat ajankohtaiset yhteiskunnalliset aiheet, kuten kohonneet elinkustannukset, koronapandemia, mielenterveyden haasteet ja vähemmistöjen asema.

Tulokset ovat samansuuntaisia muiden nuorille suunnattujen kyselyiden ja kuulemistoimenpiteiden tulosten kanssa.⁵

Kyselyyn vastanneista lähes puolella (48 %) on joko omia tai lähipiirin kokemuksia vakavasta sairastumisesta tai vammaisuudesta. Heistä 43 prosenttia kertoo, että sairaudesta tai vammaisuudesta on aiheutunut taloudellista huolta. Avoimissa vastauksissa kuvataan sairauteen tai vammaan liittyviä, taloudellista huolta aiheuttavia kulueriä yksityiskohtaisesti. Huolta ovat herättäneet erityisesti tilanteet, joissa on jouduttu jäämään sairas- tai työkyvyttömyyseläkkeelle tai muuten pois töistä sairauden vuoksi. Lähes yhtä paljon on mainintoja kalliiden lääkekulujen aiheuttamasta taloudellisesta huolesta.

Kyselyyn vastanneista 37 prosentilla vanhemmat asuvat erillään. Luku sisältää vuorotellen molempien vanhempiensa kanssa asuvia nuoria sekä muissa asumismuodoissa asuvia. Useampi kuin joka kymmenes erillään asuvien vanhempien lapsista arvioi taloudellisten seikkojen vaikeuttavan asumisjärjestelyjä ja niistä sopimista. Avoimissa vastauksissa kerrotaan myös, mikä helpottaa asumisjärjestelyjä. Vastauksissa korostuvat selkeät järjestelyt vuorottelussa, vanhempien kyky tulla toimeen keskenään ja nuoren mahdollisuus itse päättää, kumman vanhemman luona milloinkin on.

Kysymys nuoren elämän perustarpeista herätti nuorissa paljon näkemyksiä ja myös keskustelua. Aihe oli nuorille todennäköisesti myös helposti lähestyttävä. Kulutuskorin osalta nuoret olivat lähes yksimielisiä siitä, että yksi tai mielellään kaksi lämmintä ateriaa päivässä sekä viestintävälineet, erityisesti puhelin, kuuluvat nuorten elämän perustarpeisiin. Harrastukset, kulkuvälineet ja mahdollisuus omaan huoneeseen tai tilaan ovat myös suhteellisen tärkeitä nuorille. Maksullisia elämyksiä kuten matkustelua tai ravintola- ja kahvilakäyntejä ei sen sijaan nähdä niin välttämättöminä. Opiskelujen aikana nuoret toivovat asuvansa joko itsekseen tai vanhempiensa kanssa. Asuminen oppilaitoksen asuntolassa tai yhteisasuminen ennalta tuntemattomien saman ikäisten kanssa eivät saa nuorilta kannatusta.

Kuulemisen tulosten perusteella valtaosa nuorista suhtautuu tulevaisuuteen ja omaan mahdollisuuksiinsa valoisasti. He luottavat, että tulevaisuus tuo mukanaan hyviä asioita ja monet heidän unelmistaan toteutuvat (80 % kyselyyn vastanneista), ajatus opinnoista ja tulevasta työelämästä tuntuu innostavalta (63 % kuulemiseen osallistuneista) ja heillä on luottamusta kykyyn elättää itsensä työllä tai yrittäjyydellä (78 % kyselyyn vastanneista). Nuorilla on myös kyselyn perusteella suhteellisen vahva luottamus siihen, että yhteiskunta tukee heidän selviytymistään esimerkiksi sosiaaliturvan kautta (63 % kyselyyn vastanneista).

Noin joka kymmenes kyselyyn vastannut nuori luottaa kuitenkin heikosti sekä omaan mahdollisuuksiinsa, hyvään tulevaisuuteen että yhteiskunnan tukeen. Tilastollisten analyysien perusteella nuorten heikompi luottamus tulevaisuuteen ja omaan mahdollisuuksiinsa on yhteydessä eri taustatekijöihin, kuten sukupuoleen, koettuun huoleen omasta tai perheen taloudellisesta tilanteesta

⁵ Ks. esim. Pelastakaa Lapset ry:n Lapsen ääni -kysely. [Linkki verkkosivuille.](#)

sekä negatiivisiin kokemuksiin taloudellisen tuen saamisesta. Sosiaaliturvan ja palvelujen kehittämisen näkökulmasta keskeinen jatkotutkimusaihe olisi, löytyykö tässä kuulemisessa havaitun korrelaation taustalta myös syys-seuraussuhde, eli liittyvätkö nuorten tulevaisuususkot, opiskelu- ja työmotivaatio ja luottamus yhteiskunnan tukeen toisiinsa myös kausaalisesti ja miten lapsuudessa ja nuoruudessa koettu taloudellinen huoli näihin mahdollisesti vaikuttaa.

Kuulemistoimenpiteillä selvitettiin nuorten näkemyksiä sosiaaliturvan periaatteista, kuten tuen kohdentamisesta, rahoituksesta sekä nykyisen järjestelmän oikeudenmukaisuudesta. Noin puolet kuulemiseen osallistuneista nuorista piti suomalaista yhteiskuntaa oikeudenmukaisena. Myös näissä vastauksissa näkyi hajontaa edellä mainittujen taustatekijöiden perusteella.

Kuulemisen perusteella yhteiskunnan tulee jatkossakin tarjota taloudellista tukea sitä tarvitseville. Vain 16 prosenttia työpajaan osallistuneista oli sitä mieltä, että yhteiskunnan sijasta sukulaisten ja avustusjärjestöjen tulisi pitää nykyistä enemmän huolta tuen tarpeessa olevista. Nuoret kokevat tärkeäksi esimerkiksi perheiden, opiskelijoiden, sairastavien, vammaisten, työkyvyttömiä ja pienituloisten tukemisen. Samalla nuorille on tärkeää työllisyyden edistäminen niin yhteiskunnallisin toimenpitein kuin ihmisten oman aktiivisuuden kautta. 58 prosenttia kyselyyn vastanneista ja 48 prosenttia työpajaan osallistuneista katsoo, että työkykyisillä pitää olla velvollisuus tehdä töitä.⁶ 62 prosenttia kyselyyn vastanneista on sitä mieltä, että taloudellista tukea tulisi nykyistä tiukemmin suunnata niille, joilla ei ole mahdollisuutta tehdä töitä ja ansaita elämiseen tarvittavaa rahaa esimerkiksi sairauden, vamman tai iän vuoksi.

Sosiaaliturvan rahoittamiseen liittyvät kysymykset osoittautuivat kuulemisessa hieman haastaviksi. Verotukseen liittyvissä kysymyksissä oli myös suhteellisen paljon hajontaa vastaajien välillä. Kyse voi olla siitä, että kysymykset olivat itsessään epäselviä. Toisaalta vastauksista herää myös kysymys, saavatko nuoret riittävästi tietoa sosiaaliturvajärjestelmän rahoituksesta. Kyselyn perusteella nuoret kannattavat progressiivista verotusta. Asenteet kuitenkin tiukkenevat, kun kysytään, tulisiko suomalaisten maksaa enemmän veroja, jotta tukea voitaisiin antaa sitä tarvitseville.

Sosiaaliturvan kehittämiseksi nuorilla on lukuisia ehdotuksia. Nuoret toivovat etuuksien kohdentamista nykyistä enemmän lapsiperheille, pienituloisille sekä opiskelijoille. Etuuksia ehdotetaan kehitettäväksi muun muassa etuuksista tiedottamisen osalta sekä niin, että tuen taso vastaisi paremmin elinkustannusten nousua. Nuorten mielestä perheenjäsenen tai kumppanin tulojen ei tulisi vaikuttaa niin paljoa henkilön saamiin etuuksiin. Myöskään lahjat, säästöt ja läheisten mahdollisuus tarjota tukea eivät saisi vaikuttaa tuen tasoon. Lapsilisää toivotaan jatkettavan 18 ikävuoteen saakka.

Vastauksissa mainitaan myös, että etuuksien (ml. opintotuki) tulisi kannustaa ihmisiä hakemaan töitä ja tukea työllistymistä nykyistä enemmän. Vastauksissa ehdotetaan myös etuusjärjestelmän yksinkertaistamista ja useissa vastauksissa mainitaan perustulo. Vastajat kokevat, että

⁶ Vuoden 2019 nuorisobarometrin mukaan 65 % nuorista oli sitä mieltä, että työttömyysturvan vastikkeeksi nuorten työttömien olisi tehtävä jotain yhteiskuntaa hyödyttävää työtä. [Linkki julkaisuun](#).

kannustinloukuista olisi päästävä eroon ja järjestelmän yhdenvertaisuutta kehittää. Lisäksi toivotaan, että sosiaaliturvaa ei rahoitettaisi valtionvelalla eivätkä sen kustannukset kansalaisille nousisi liian suuriksi. Työpajoissa puolestaan mainittiin mielenterveyspalveluihin ja muihin terveyspalveluihin pääsyn turvaaminen sekä se, että sosiaaliturvan tulisi huomioida paremmin yhteiskunnalliset muutokset, kuten kriisit ja muuttoliike.

Kuulemistoimenpiteet osoittivat, että vaikka sosiaaliturva voi tuntua hankalalta ja laajalta aiheelta käsitellä nuorten kanssa, on erilaisin menetelmällisin ratkaisuin mahdollista tukea nuorten osallistumista ja mielipiteen ilmaisua. Tavoitettujen nuorten määrä myös osoittaa, että nuoret haluavat osallistua ja kertoa näkemyksiään. Tärkeää on pyrkiä lähestymään aihetta selkein ja mahdollisimman tarkoin kysymyksin nuorten elämämpiiristä katsoen lähestyttävällä tavalla.

Nyt toteutettu kuuleminen ei kata läheskään kaikkia nuoria tai sosiaaliturvauudistuksen osa-alueita. Suurin osa kuulluista nuorista oli yläkoulukäisiä. Tätä vanhemmilla nuorilla on todennäköisesti vielä enemmän omakohtaista kokemusta sosiaaliturvasta ja sen kehittämistä. Jatkossa onkin syytä kuulla hieman vanhempia nuoria, vammaisia nuoria ja esimerkiksi toimeentulotukea saavia nuoria sekä järjestää kuulemistoimenpiteitä kohdennetusti eri aiheista, joita sosiaaliturvauudistuksessa käsitellään. Tarkemmin rajattu kohderyhmä sekä aihe kysymyksiin antaa luultavasti myös yksityiskohtaisempaa tietoa nuorten näkemyksistä ja mielipiteistä.

9.2 Havaintoja työpajoista

Nuorten kuulemistyöpajojen fasilitaattoreina toimivat Nuorten Akatemian asiantuntijat ja apufasilitaattoreina korkeakouluharjoittelijat. Kunkin fasilitaattorin tehtävänä oli työpajan ohjaamisen ja nuorten osallistumisen tukemisen lisäksi dokumentoida yhden tai kahden pienryhmän osalta nuorten keskusteluissa esiin nostamia teemoja havainnointimuistioon. Edellisissä luvuissa esitellyt tulokset perustuvat nuorten antamiin kirjallisiin vastauksiin. Havainnointimuistioista sen sijaan käy ilmi, millaisista asioista nuoret halusivat kertoa näkemyksiään ja kokemuksiaan, keskustella, kysyä muiden osallistujien mielipiteitä tai saada lisätietoa.

Eniten mainintoja nuorten keskusteluissa esiintyneistä teemoista havainnointimuistioissa on talouteen ja toimeentuloon liittyvistä asioista, sekä omaan talouteen että yleisellä tasolla. Paljon mainintoja on perheen talouteen ja toimeentuloon, erilaisiin elämäntilanteisiin, etuuksiin ja verotukseen liittyvistä aiheista. Muita keskusteluja nuoret ovat käyneet liittyen tulevaisuuteen, työhön ja työllisyyteen, yhteiskuntaan, sosiaaliturvajärjestelmään ja nuoruuteen. Työpajan lämmittelyosiossa nuoret pääsivät näkemään anonyymeja tuloksia koko ryhmän vastauksista kulutuskorivalintoihin ja heillä oli mahdollisuus keskustella näistä. Kulutuskoriosio herätti useimmissa työpajoissa hyvin paljon keskustelua. Havainnointimuistioiden mukaan eniten keskustelua kulutuskorikysymyksen teemoista herättivät harrastukset ja liikkuminen, ja näiden jälkeen pukeutuminen ja viestintälaitteet. Jonkin verran keskustelua herättivät asuminen sekä vapaa-aika ja elämykset. Vähiten keskustelua herätti ruoka ja ravinto.

Talouteen ja toimeentuloon liittyvissä keskusteluissa pohdintoja on noussut velkaantumisesta ja pikavipeistä. Useassa pienryhmässä nuoret ovat olleet sitä mieltä, että nuori voi velkaantua ja parissa

pienryhmässä sitä mieltä, että nuori ei voi velkaantua. Vakuutuksista nuoret ovat käyneet yleistä keskustelua sekä todenneet parissa ryhmässä, että eivät tiedä, mitkä kaikki voimassa olevat vakuutukset heitä itseään koskettavat. Muutama ryhmä on pohtinut omaa suhdettaan verojen maksuun. Monet ryhmät ovat pohtineet, missä vaiheessa talouteen ja toimeentuloon liittyvät asiat koskettavat nuorta itseään. Muutamissa ryhmissä nuoret ovat ajatelleet, että nämä aiheet liittyvät nuorten elämään lähinnä sitten, kun nuori muuttaa omaan kotiin ja että nuoren talous siirtyy omalle vastuulle siinä vaiheessa, kun muuttaa pois lapsuudenkodista. Muita nuorten keskusteluissa esiin nousseita talouteen ja toimeentuloon liittyviä aiheita olivat esimerkiksi säästäminen ja sijoittaminen, stressi rahojen riittämisestä, kotona käydyt keskustelut rahankäytöstä sekä vanhempien antama tuki ja pärjääminen.

Useat ryhmistä ovat käyneet keskusteluja etuuksien eri muodoista ja siitä, millaisiin elämäntilanteisiin nämä etuudet on tarkoitettu. Monessa ryhmässä on todettu, että sosiaaliturvaetuudet liittyvät nuorten elämään. Muutamissa ryhmissä nuoret ovat jakaneet omia, perheen tai kavereiden kokemuksia etuuksien saamisesta tai hakemisesta. Lisäksi nuorten keskustelut ovat käsitelleet etuuksista tiedottamista, vuoroasumista ja etuuksien jakautumista sekä etuuksien suhdetta taloudelliseen turvallisuuteen ja luottamukseen omasta pärjäämisestä. Vaikka etuuksista on käyty paljon keskustelua, kyselyn ja työpajojen muusta aineistosta poiketen nuoret ovat käyneet ääneen suhteellisen vähän keskustelua niiden kohdentamisesta.

Muutamit ryhmistä ovat todenneet, että perheen taloudellinen tilanne voi aiheuttaa nuorille ja lapsille huolia tai stressiä. Pari ryhmistä on keskustellut siitä, että perheen taloudellinen tilanne voi vaikuttaa nuoren mahdollisuuksiin. Keskustelua on herännyt yksinhuoltajan toimeentulosta, vanhempien rahankäytöstä, perheenjäsenten auttamisesta ja taloudellisten huolien vaikutuksesta ilmapiiriin kotona. Aihepiiriin liittyen on esitetty myös muutamia mielipiteitä: yhdessä ryhmässä nuoret kokivat, että nuori ei voi vaikuttaa perheessä taloudellisiin päätöksiin ja toisessa nousi eriäviä mielipiteitä siitä, pitävätkö vanhemmat aina huolen kaikista nuoren perustarpeista.

Suomalaista sosiaaliturvajärjestelmää vertailtiin useissa keskusteluissa muiden maiden järjestelmiin. Sosiaaliturvajärjestelmään liittyen ryhmät ovat keskustelleet siitä, mitä sosiaaliturva tarkoittaa, ihmisten osallistumisesta yhteiskunnan ylläpitämiseen, järjestelmän oikeudenmukaisuudesta, järjestelmän tuntemisen tärkeydestä sekä järjestelmän käyttämisestä omaksi hyväkseen. Verotus on herättänyt keskustelua hyvin monissa ryhmissä. Monet ryhmät ovat pohtineet veroja yleisesti, joissakin on ilmaistu näkemyksiä esimerkiksi verojen suuruudesta, progressiivisesta verotuksesta ja verorahojen käyttämisestä sekä pohdittu, mistä ja kuka veroja maksaa. Yksi ryhmä on pohtinut, mitä kansalaiset joutuisivat kustantamaan itse, jos veroja madallettaisiin huomattavasti.

Ryhmät ovat keskustelleet työpajoissa erilaisista elämäntilanteista sekä niihin liittyvistä ilmiöistä ja haasteista. Eniten keskustelua on herättänyt itsenäistyminen. Nuoret ovat jakaneet ajatuksiaan siitä, milloin tahtoisivat muuttaa omilleen ja muutamilla on jo kokemusta itsenäisestä asumisesta. Itsenäistymisen on koettu liittyvän nuorten elämään ja että siihen liittyy pohdintoja toimeentulosta. Yksi ryhmistä on pohtinut sosiaaliturvan tarjoaman tuen liittyvän oleellisesti itsenäistymiseen, ja että tässä elämänvaiheessa tulee mietittyä enemmän raha-asioita. Ryhmät ovat keskustelleet myös

opiskelusta, perheellistymisestä, yllättävistä elämäntilanteista sekä haavoittuvista elämäntilanteista ja rikoksilla oireilusta.

Työpajojen osallistujia on tulevaisuuden osalta pohdittanut se, millaiset asiat voivat heikentää tai vahvistaa tulevaisuususkoa. Heikentävinä asioina keskusteluissa ovat nousseet esiin hankalat lapsuudenkokemukset, positiivisten elämäntilanteiden puute, elämän kriisit, vankilatuomiot ja se, että ei tiedä, mitä voi ja haluaa tehdä tulevaisuudessa. Keskusteluissa on jaettu näkemyksiä siitä, että tulevaisuususkon on tärkeä asia ihmisille ja uskoa luo se, että yhteiskunta tukee ja kannattelee ihmistä esimerkiksi itsenäistymisessä. Yksi ryhmistä on todennut, että koulu ja yhteiskunta eivät vahvista riittävästi nuorten uskoa tulevaisuuteen.

Jonkin verran keskustelua ovat herättäneet yhteiskuntaan ja työllisyyteen liittyvät aiheet. Muutama ryhmä on todennut, että on tärkeää, että jokaiselle taataan sosiaaliturvan kautta mahdollisuudet hyvään elämään elämän eri vaiheissa. Keskustelua on käyty ihmisten yhtäläisistä mahdollisuuksista ja taloudellisesta tasa-arvosta, hintatasosta Suomessa, politiikasta ja yhteiskunnan vastuusta huolehtia ihmisistä. Työelämästä osalla osallistujista oli jo kokemusta kesätöiden kautta. Nuoret ovat pohtineet muun muassa työkykyisyyttä ja sen määrittämistä sekä sitä, että nuoria voidaan helpommin käyttää hyväksi työelämässä ja nuorten on tärkeää tuntea työntekijän oikeudet.

9.3 Kuulemisesta saadut opit menetelmien kehittämiseen

Nuorten kuuleminen sosiaaliturvauudistuksen valmistelussa toteutettiin hyödyntämällä kahta erilaista menetelmää: sähköistä kyselylomaketta sekä toiminnallista työpajaa. Kyselyn avulla tavoiteltiin maantieteellistä kattavuutta ja saavutettavuutta sekä pyrittiin tarjoamaan vastaajille mahdollisuus pohtia kysymyksiä rauhassa itsenäisesti. Suunnitteluvaiheessa kyselyn haasteeksi arvioitiin, että vastaajat voivat kokea kyselyn liian pitkänä. Huolena oli myös se, että kysymykset saattaisivat olla vastaajille hankalasti ymmärrettäviä, eikä kyselyn yhteydessä pystytä varmistamaan tukea niiden ymmärtämiseen ja käsittelyyn.

Kyselyn testauksista ja varsinaisesta kuulemisesta kerätyn palautteen mukaan valtaosa vastaajista koki kyselyn kuitenkin hyvänä, kysymykset helposti ymmärrettävinä ja kyselyssä käsitellyt asiat tärkeinä. Poikkeaviakin näkemyksiä on tosin esitetty palautteissa. Avointen vastausten määräästä ja sisällöistä voi päätellä, ettei kyselyn pituus vaikuttanut siihen, mihin avokysymyksiin nuoret päättivät vastata ja kuinka tarkasti kuvailla näkemyksiään. Kysely myös tavoitti hyvin nuoria sekä määrällisesti että alueellisesti. Sähköinen kysely on melko yleisesti käytetty ja ainakin osalle nuorista toimiva kuulemisen menetelmä.

Kysymysten muotoilu on kriittinen osa kyselyä, mutta myös työpajojen onnistumista. Tarkemmat kysymykset ja aiheiden rajaaminen antavat rajatumpaa ja luultavasti myös hyödynnettävämpää tietoa. Toisaalta monet sosiaaliturvaan liittyvät aiheet vaativat jonkin verran taustoitusta ja esimerkiksi termien selittämistä kohderyhmästä riippuen. Samalla on hyvä tunnistaa, että nuoret ovat hyvin moninainen joukko, jolloin on tarpeellista käydä sosiaaliturvaan liittyvää keskustelua myös eri näkökulmista ja juuri niistä aiheista, jotka ovat eri nuorten ryhmille tärkeitä ja samastuttavia. Kysymykset voivat myös ohjata nuorta vastaamaan tietyllä tavalla.

Avointen kysymysten muotoilulla vaikuttaa myös olevan suuri merkitys siihen, millä tavoin nuoret kysymyksen tulkitsevat. Avokysymykset, joissa vastaajaa kehoitetaan kertomaan kokemuksistaan vapaasti omin sanoin, tarjoavat hyvän paikan ilmaista aiempien kysymysten tai väitteiden herättämää pohdintaa sekä kertoa näkemyksistä ja kokemuksista, joihin kysymykset eivät pureudu. Toisaalta tässä kyselyssä avokysymysten lakea muotoilu johti siihen, että samat asiat toistuvat useissa avovastauksissa.

Toteutusta suunnitellessa on hyvä kiinnittää huomiota siihen, onko vastaajille mahdollista tarjota vastaamiseen tukea esitettyjen kysymysten ymmärtämiseen sekä mielipiteensä muotoilemiseen. Tukea voisi tarjota esimerkiksi tuttu aikuinen tai ammattilainen, tai sitä voisi olla tarjolla sähköisesti. Kyselyyn saatiin lukuisia vastauksia, joissa nuorella vaikutti itsellään olevan selkeä näkemys käsiteltävästä aiheesta, mutta jota aineistoa käsittelevät asiantuntijat eivät kyenneet tulkitsemaan. Kysely on tältä osin heikompi menetelmä verrattuna työpajamaiseen työskentelyyn. Vastaajalle ei ole mahdollisuutta esittää jatkokysymyksiä, pyytää tarkennuksia tai perusteluja näkemykselleen.

Työpajojen tavoitteena oli tehdä kysymysten käsittelystä nuorille helpommin lähestyttävää ja kiinnostavampaa, ja tällä tavoin lisätä nuorten ymmärrystä sosiaaliturvasta sekä sitouttaa aiheen käsittelyyn niitäkin nuoria, joita ei välttämättä lähtökohtaisesti kiinnosta osallistua kuulemistoimenpiteisiin. Toiminnallisten käsittelytapojen odotettiin myös helpottavan kuulemiskysymyksiin vastaamista erityisesti sellaisten nuorten kohdalla, joille pitkään kyselylomakkeeseen vastaaminen voisi olla syystä tai toisesta haasteellista.

Työpajoista tehtyjen havaintojen sekä nuorten palautteen perusteella työpajamalli oli toimiva ja nuoret käsittelevät aihetta innostuneesti. Opettajilta saatiin palautetta siitä, että toiminnallinen työpaja oli erinomainen tapa kyseisen aiheen käsittelyyn. Pohdintoja herätti kuitenkin se, että pelillinen toteutus on melko tiivistähtinen tilanteeseen, jossa tavoitteena on saada nuorilta syvällisempää pohdintaa ja tarkempia näkemyksiä. Tähän voisi jokin muu pienryhmätyöskentelyn menetelmä olla soveltuvampi. Pelillinen toteutus vaati myös työpajan fasilitaattoreilta paljon keskusteluun kannustamista. Parhaassa tapauksessa työpajamenetelmä itsessään herättää osallistujissa niin luontevasti keskustelua, että fasilitaattorin ei tarvitse esittää osallistujille lisäkysymyksiä syötteinä. Tässä työpaja onnistui osin, mutta näitä elementtejä olisi mahdollista kehittää myös pidemmälle.

Työpajoista kerättiin kirjallista aineistoa suoraan nuorilta Mentimeter-alustan avulla sekä työpajan fasilitaattoreiden tekemien havainnointimuistioiden muodossa. Kyseinen aineistonkeruutapojen yhdistelmä osoittautui hyödylliseksi, sillä nuorten kirjallisissa vastauksissa ja havainnointimuistioista käy ilmi hieman erilaisia näkemyksiä. Osa nuoria puhututtavista aiheista ei nouse yhtä vahvasti esiin kirjallisissa vastauksissa.

10 Liite

10.1 Kysymykset

* merkityt kysymykset olivat pakollisia.

1. Minkä ikäinen olet? *
 - a. 2-14 vuotta
 - b. 15-17 vuotta
 - c. 18-20 vuotta
 - d. Kerro ikäsi, jos et löytänyt sitä edeltä
2. Sukupuolesi *
 - a. Tyttö
 - b. Poika
 - c. Muu
 - d. En halua määritellä/en halua vastata
3. Missä maakunnassa asut? *
4. Keiden aikuisten kanssa asut? Valitse yksi tilannettasi parhaiten kuvaava vaihtoehto. *
 - a. Molempien vanhempieni kanssa
 - b. Yhden vanhempani kanssa
 - c. Yhden vanhempani ja hänen kumppaninsa kanssa
 - d. Vanhempani eivät asu yhdessä, asun välillä kummankin vanhemman kanssa
 - e. Asun lastenkodissa tai perhekodissa
 - f. Asun omillani yksin tai muiden ikäisten kanssa
 - g. Muutoin, voit halutessasi kertoa tarkemmin, miten:
5. Mitä kieliä kotonasi puhutaan? Voit valita yhden tai useamman *
 - a. suomi, ruotsi, venäjä, viro, arabia, englanti, somali, saame, viittomakieli (suomalainen tai muu), muu kieli
6. Mistä seuraavista sosiaaliturvaetuuksista olet kuullut? *
 - a. Lapsilisä
 - b. Opintoraha
 - c. Nuoren kuntoutusraha
 - d. Elatustuki
 - e. Toimeentulotuki
 - f. Vammaistuki
 - g. Asumistuki
 - h. Työttömyysturva
 - i. Sairauspäiväraha
 - j. Lääkekorvaus
 - k. Äitiysavustus (äitiyspakkaus)
 - l. Vanhempainpäiväraha

- m. Kotihoidon tuki
 - n. Lapseneläke
 - o. Työkyvyttömyyseläke
 - p. Vanhuuseläke
7. Onko sinulla tai perheelläsi kokemuksia joidenkin edellä mainittujen etuuksien saamisesta? *
- a. Kyllä
 - b. Ei
 - c. En osaa sanoa
8. Kerro omin sanoin kokemuksistasi. Voit myös vapaasti kertoa, mitä ajattelet eri etuuksista.
9. Seuraavassa kysymyksessä muotoillaan nuorten kulutuskoria. Kysymyksessä ei käsitellä kaikkia nuoren elämän perustarpeita, vaan joitakin valikoituja asioita. Mitä seuraavista mielestäsi kuuluu jokaisen ikäisesi nuoren elämän perustarpeisiin? *
- a. Valitse lähimpänä ajatustasi oleva vaihtoehto.
 - i. aamu- ja iltapala sekä kaksi lämmintä ateriaa joka päivä
 - ii. aamu- ja iltapala sekä yksi lämmin ateriaa joka päivä
 - iii. yksi lämmin ateria ja jotain välipalaa joka päivä
 - iv. lämmintä ateriaa ei tarvitse syödä joka päivä, kunhan on jotain syötävää, vaikkapa leipää
 - b. Valitse lähimpänä ajatustasi oleva vaihtoehto.
 - i. jokin edullinen harrastus ja siihen tarvittavat välineet
 - ii. kiinnostuksen mukainen harrastus, vaikka olisi kalliimpikin
 - iii. vähintään yksi kulttuuri- ja yksi liikuntaharrastus
 - iv. harrastukset eivät kuulu perustarpeisiin
 - c. Valitse lähimpänä ajatustasi oleva vaihtoehto.
 - i. uutena ostetut vaatteet
 - ii. riittävästi ehjiä ja puhtaita vaatteita, joko käytettyinä saatuja/ostettuja tai uusia
 - iii. oman persoonallisen tyylin mukaiset vaatteet
 - d. Valitse lähimpänä ajatustasi oleva vaihtoehto.
 - i. oma huone
 - ii. vähintään oma tila jaetussa huoneessa
 - iii. riittää, kun on paikka, jossa asua
 - e. Voit valita useita vaihtoehtoja
 - i. puhelin
 - ii. läppäri
 - iii. pelikonsoli tai pelitietokone
 - iv. Netflix tai joku muu suoratoistopalvelu
 - v. viestintälaitteet eivät kuulu perustarpeisiin
 - f. Voit valita useita vaihtoehtoja
 - i. polkupyörä
 - ii. mopo tai kevytmoottoripyörä
 - iii. mopoauto
 - iv. sähköpotkulauta tai muu sähköinen kulkupeli

- v. bussikortti tai muu julkisen liikenteen kortti
 - vi. mahdollisuus hankkia ajokortti
 - vii. mitään näistä ei välttämättä tarvita
- g. Voit valita useita vaihtoehtoja
- i. ravintolassa tai kahvilassa käyminen vähintään kerran pari kuussa
 - ii. elokuvissa tai konserteissa tms. käyminen joitain kertoja vuodessa
 - iii. matkustaminen ulkomaille vähintään kerran vuodessa
 - iv. matkustaminen kotimaassa vähintään kerran vuodessa
 - v. maksulliset elämykset eivät kuulu perustarpeisiin
- h. Voit halutessasi kertoa enemmän vastauksistasi tai kertoa, jos listauksesta puuttui jokin oleellinen vaihtoehto
10. Oletko ollut joskus huolissasi omasta, perheesi tai vanhempiesi taloudellisesta tilanteesta tai toimeentulosta? *
- a. Kyllä
 - b. En

Millaisessa tilanteessa? Kuvaile kokemusta. Voit kertoa myös esimerkin.

11. Oletko ollut huolissasi kaverin tai ystävän toimeentulosta? *
- a. Kyllä
 - b. En

Millaisessa tilanteessa? Kuvaile kokemusta. Voit kertoa myös esimerkin.

12. Onko sinulla tai jollakin läheiselläsi kokemuksia siitä, että taloudellista tukea ei ole saanut, vaikka sitä olisi tarvinnut? *
- a. Kyllä
 - b. Ei

Kuvaile kokemusta. Voit kertoa myös esimerkin.

13. Onko sinulla tai läheiselläsi kokemuksia vakavasta sairastumisesta tai vammaisuudesta? *
- a. Kyllä
 - b. Ei

14. Koetko, että sairaus tai vammaisuus on aiheuttanut taloudellista huolta?
- a. Kyllä
 - b. Ei

Millaista? Kuvaile kokemusta. Voit kertoa myös esimerkin.

15. Saan kotoa opastusta fiksuun rahankäyttöön (1=En lainkaan, 3= En vähän enkä paljon, 5=Paljon) *

16. Vastaavatko vanhempasi yhdessä arjen kuluistasi? (esim. ruuasta, vaatteista, asumisesta, puhelinlaskuista, harrastuksista ja liikkumisesta) *
- a. Kyllä, täysin
 - b. Kyllä, pääosin

- c. Toinen vastaa pääosin, toiselta saan välillä jotain
 - d. Elatukseni on yhden vanhemman varassa
 - e. En osaa sanoa
 - f. Edellä mainitut vaihtoehdot eivät kuvaa tilannettani
17. Vastaa tähän kysymykseen vain, mikäli sinulla on kaksi vanhempaa, jotka asuvat erillään. Onko asumisjärjestelyissäsi tai niistä sopimisessa ollut vaikeuksia?
- a. Kyllä
 - b. Ei

Millaisia vaikeuksia? Voit kertoa esimerkin.

18. Kuinka suureksi arvioit taloudellisten seikkojen vaikutuksen vaikeuksien taustalla? (1=Erittäin pieni, 3=Ei pieni eikä suuri, 5=Erittäin suuri)

Voit kertoa esimerkin, miten ja miksi sopiminen on ollut helppoa.

19. Odotan, että tulevaisuus tuo mukanaan mukavia asioita, ja että moni unelmistani toteutuu. * (1=Täysin eri mieltä, 3=Ei samaa eikä eri mieltä, 5=Täysin samaa mieltä)
20. Ajatus jatko-opinnoista ja työnteosta on mielestäni innostava. * (1=Täysin eri mieltä, 3=Ei samaa eikä eri mieltä, 5=Täysin samaa mieltä)
21. Uskon, että perheen perustamista tuetaan Suomessa niin, että lapsen saaminen ei aiheuta merkittäviä taloudellisia huolia. * (1=Täysin eri mieltä, 3=Ei samaa eikä eri mieltä, 5=Täysin samaa mieltä)
22. Luotan, että voin tulevaisuudessa elättää itseni tekemälläni palkkatyöllä tai yrittäjänä. * (1=Täysin eri mieltä, 3=Ei samaa eikä eri mieltä, 5=Täysin samaa mieltä)
23. Luotan, että yhteiskunta tukee selviytymistäni esimerkiksi sosiaaliturvan kautta. * (1=Täysin eri mieltä, 3=Ei samaa eikä eri mieltä, 5=Täysin samaa mieltä)
24. Missä tilanteissa tulevaisuudessa ajattelet tarvitsevasi taloudellista tukea tai sosiaaliturvaa? Voit valita yhden tai useamman. *
- a. Opiskelu
 - b. Itsenäinen asuminen
 - c. Suuret hankinnat, esimerkiksi auto
 - d. Työttömyys
 - e. Sairastuminen tai jokin muu elämän kriisi
 - f. Perheen perustaminen
 - g. Vanhuus
 - h. En usko tarvitsevani taloudellista tukea
 - i. Jokin muu, mikä?
25. Mikä on mielestäsi sopivin ikä lapsuudenkodista pois muuttamiseen? *
- a. 15-16
 - b. 17-18
 - c. 19-20
 - d. 21-22
 - e. 23-25

- f. Jokin muu, mikä?
26. Opiskelujen aikana toivon asuvani
- lapsuudenkodissani tai vanhemman/vanhempieni kanssa
 - kimppakämpässä minulle ennestään tuntemattomien nuorten kanssa
 - kimppakämpässä kavereiden kanssa
 - oppilaitoksen asuntolassa
 - itsekseni yksinäisyydessä tai vastaavassa
 - seurustelukumppanin tai puolison kanssa
 - jossain muualla, missä?
 - en suunnittele opiskelevani
27. Herättivätkö tämän sivun väittämät joitakin ajatuksia, joista haluat kertoa tarkemmin?
28. Suomalainen yhteiskunta on mielestäni oikeudenmukainen. * (1=Täysin eri mieltä, 3=Ei samaa eikä eri mieltä, 5=Täysin samaa mieltä)

Voit perustella vastaustasi, jos tahdot.

29. Yhteiskunnan tulee mielestäni tarjota taloudellista tukea sitä tarvitseville * (1=Täysin eri mieltä, 3=Ei samaa eikä eri mieltä, 5=Täysin samaa mieltä)
30. Kenelle tai missä tilanteissa tukea tulisi mielestäsi tarjota? *
31. Suomessa on ns. progressiivinen verotus. Verojen osuus suhteessa palkkaan kasvaa, kun tulojen määrä kasvaa. Esimerkiksi pienituloisen saa ansaitsemastaan eurosta käteen 90 senttiä ja korkeatuloisen 55 senttiä. Verorahoilla rahoitetaan muun muassa sosiaaliturvaa. Tulojen suuruuden mukaan kiristytvä verotus on mielestäni oikeudenmukainen tapa kustantaa taloudellista tukea sitä tarvitseville. * (1=Täysin eri mieltä, 3=Ei samaa eikä eri mieltä, 5=Täysin samaa mieltä)
32. Jos vastasit ”eri mieltä” tai ”täysin eri mieltä”, niin millainen verotus tai rahoitus olisi mielestäsi oikeudenmukainen?
33. Suomalaiseen sosiaaliturvaan pitäisi ottaa mallia niistä maista, joissa ihminen on enemmän vastuussa omasta toimeentulostaan ja vaurastumisestaan. * (1=Täysin eri mieltä, 3=Ei samaa eikä eri mieltä, 5=Täysin samaa mieltä)
34. Suomalaisten pitäisi maksaa enemmän veroja, jotta tukea voitaisiin antaa sitä tarvitseville. * (1=Täysin eri mieltä, 3=Ei samaa eikä eri mieltä, 5=Täysin samaa mieltä)
35. Taloudellista tukea tulisi mielestäni nykyistä tiukemmin suunnata niille, joilla ei ole mahdollisuutta tehdä töitä ja ansaita elämiseen tarvittavaa rahaa esimerkiksi sairauden, vamman tai iän vuoksi. * (1=Täysin eri mieltä, 3=Ei samaa eikä eri mieltä, 5=Täysin samaa mieltä)
36. Työkykyisillä pitää olla velvollisuus tehdä työtä. * (1=Täysin eri mieltä, 3=Ei samaa eikä eri mieltä, 5=Täysin samaa mieltä)
37. Taloudellisen tuen saaminen on mielestäni tehty liian vaikeaksi. * (1=Täysin eri mieltä, 3=Ei samaa eikä eri mieltä, 5=Täysin samaa mieltä)
38. Suomessa sosiaaliturvaa rahoitetaan verorahoilla sekä erilaisilla työnantajien ja työntekijöiden maksamilla vakuutusmaksuilla. Pitäisikö keksiä kokonaan uusia tapoja rahoittaa sosiaaliturvaa? * (1=Täysin eri mieltä, 3=Ei samaa eikä eri mieltä, 5=Täysin samaa mieltä)

39. Millaisia tapoja esimerkiksi?
40. Jos saisit päättää, niin miten sinä kehittäisit sosiaaliturvaa? Voit myös kertoa tässä tarkemmin, jos tämän sivun väittämät herättivät jotain ajatuksia tai ideoita.
41. Haluatko sanoa vielä jotain sosiaaliturvasta tai yhteiskunnan antamasta taloudellisesta tuesta ja palveluista?
42. Kuinka tärkeitä asioita kyselyssä mielestäsi kysyttiin? (1=Täysin turhia, 3=Ei erityisen tärkeitä eikä turhia, 5=Erittäin tärkeitä)
43. Olivatko kysymykset helppoja ymmärtää? * (1=Erittäin vaikeita, 3=Ei helppoja eikä vaikeita, 5=Erittäin helppoja)
44. Tähän voit antaa omilla sanoillasi palautetta kyselystä

Kysymykset, jotka esitettiin työpajassa, mutta ei kyselyssä:

1. Mitä mielikuvia sosiaaliturva herättää?
2. Miksi sosiaaliturva on mielestäsi olemassa?
3. Mitä kautta haluaisit saada tietoa sosiaaliturvan tarjoamasta tuesta?
4. Jokaisella suomalaisella tulisi olla taloudellisesti tasavertaiset mahdollisuudet elämässään (1=Täysin eri mieltä, 3=Ei samaa eikä eri mieltä, 5=Täysin samaa mieltä)
5. Yhteiskunnan sijasta sukulaisten ja avustusjärjestöjen pitäisi mielestäni pitää nykyistä enemmän huolta tuen tarpeessa olevista (1=Täysin eri mieltä, 3=Ei samaa eikä eri mieltä, 5=Täysin samaa mieltä)

Näistä kahta ensimmäistä kysymystä käytettiin aiheeseen virittelevinä kysymyksinä eikä niiden vastauksia ole käsitelty raportissa.